

Towards an Institutional Conceptual Model in Disaster and Natural Hazard Management with Emphasis on Urban Floods¹

Sepideh Sadat Hosseini Rostami¹, Kianoosh Zakerhaghighi^{2*} and Hossein Zabihi³

¹ Department of Urban Planning, Faculty of Art and Architecture, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

² Professor, Department of Urban Planning, Faculty of Art and Architecture, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

³ Associate Professor, Department of Urban Planning, Faculty of Civil Engineering, Architecture and Art, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

*Corresponding author: zakerhaghighi@gmail.com

ARTICLE INFO ABSTRACT

UPK, 2023

VOL. 7, Issue 1, PP, 87-113

Received: 01 Jan 2023

Accepted: 07 Mar 2023

Research Articles

KEYWORDS: Natural disasters, institutionalism, Institutional analysis, urban floods

Introduction: Crisis and natural disasters are one of the basic fields in decision-making and public policy, which has significant connections with the planning and management system in cities. The importance of this area lies in the need to establish the stability and resilience of cities before and after the occurrence of natural disasters.

Iran has always been vulnerable to crises, especially natural disasters. Phenomena such as floods and their types in cities have multiple and multifaceted unpredictable characteristics, and the optimal management patterns require specific and comprehensive analytical models in this field.

Research in disasters shows that although these disasters affect all countries around the world; However, the set of natural and social risk factors in different countries depends strongly on the set of differences in the social and political systems of these nations in different. This citation shows a very prominent and very effective factor in regulating the structure and process of disaster and natural disaster management in all countries of the world called "institutions".

According to this problem, the knowledge of crisis management based on the set of successful and unsuccessful practical experiences is constantly looking for the improvement of the set of theoretical and practical models effective in the efficient management of natural disasters in order to establish a faster and more favorable normal life cycle in times of crisis, especially after the occurrence of a crisis.

Therefore, with the help of this critical approach and the use of the current accumulated achievements of knowledge, such as the links between planning theory and institutionalism, it is possible to expand the capacities of institutionalism in the knowledge of urban planning and aspects of crisis management and urban safety.

Nowadays the institutional aspects of crisis management have gradually opened their place in the scientific and professional structure of natural disaster management; however, it lacks form comprehensive necessary guiding structures of the capacities of institutionalism in disaster and natural disaster management. Specifically, from the perspective of Iran, considering the challenges of management and policy-making in crisis and disaster management, such as the gaps in the existing crisis management laws and its noticeable weaknesses failure to consider all Hazards in disaster management and planning. Paying a lot of attention to disasters such as earthquakes and ignoring other disasters such as floods, not fully adopting an institutional approach

Cite this article:

Hosseini Rostami, S S., Zakerhaghighi, K., Zabihi, H. (2023). Towards an Institutional Conceptual Model in Disaster and Natural Hazard Management with Emphasis on Urban Floods. *Urban Planning Knowledge*, 7(1), 87-113. Doi: [10.22124/UPK.2023.23529.1828](https://doi.org/10.22124/UPK.2023.23529.1828)

to disaster management, lack of innovative and creative institutional structuring. It emphasizes the necessity of gradually approaching the application of new institutionalism and the connection between the dimensions of new institutionalism and the management of disasters and natural hazards, including the management of urban floods in the geography of Iran.

Methodology: The approach of research is Qualitative and is based on the technique of secondary analysis of theoretically available texts in planning, planning theory, and crisis management from the perspective of institutionalism and documentary research methods.

Results : By integrating the capacities of neo-institutionalism in the knowledge of urbanism; presented an institutionalist conceptual model in crisis management specifically; in which the three building blocks of "institutional conceptual network", "institutional damages and pitfalls" and "institutional analytical and evaluation models" can be displayed together, the research has filled the gaps on current knowledge in this field, especially among domestic texts.

Discussion: The rich theoretical capacity of disaster and natural disaster management shows the possibility of synergizing this platform with the conceptual and operational models of institutionalism and accordingly previous gaps can be solved with new readings with the help of versatile mediators such as "planning theory" and thus, the common levels of these two scientific streams could be closer to each other

Conclusion: First, the introduced model shows the wide capacities of institutionalism in natural disaster management, including complex disasters such as urban floods, and second, it shows the deep theoretical and practical capabilities of institutionalism in natural disaster management, and third, the model shows the possibility of synergizing the capacities and capabilities of institutionalism in natural disaster management. Finally, it can be said the current proposed model is one models in common between institutionalism and the natural disaster management field, besides the possibility of raising theoretical studies in crisis management; It can be oriented for applied studies in the field of disaster management like flood management in various technical, managerial and decision-making sub-fields.

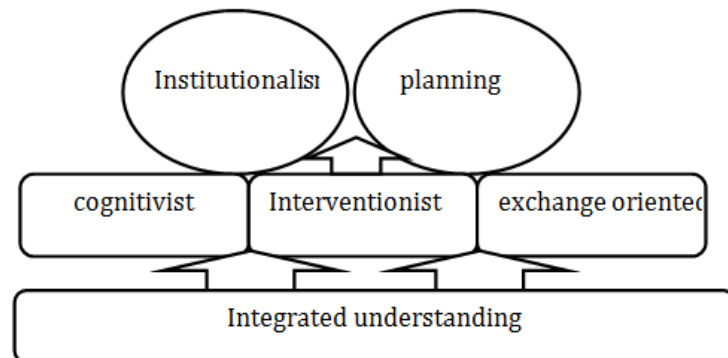

fig 1 . Diagram of integrated institutional understanding of the commonality of neo-institutionalism in planning

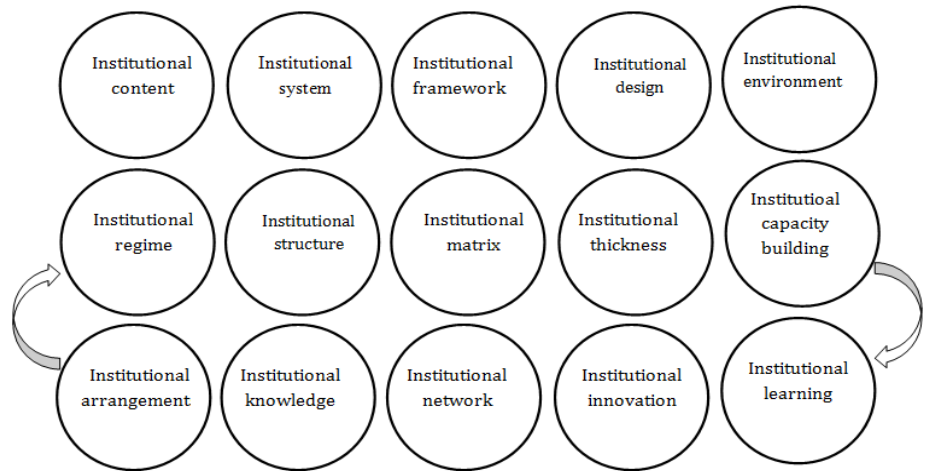

Fig 2. Institutional conceptual network in the field of crisis and natural disaster management

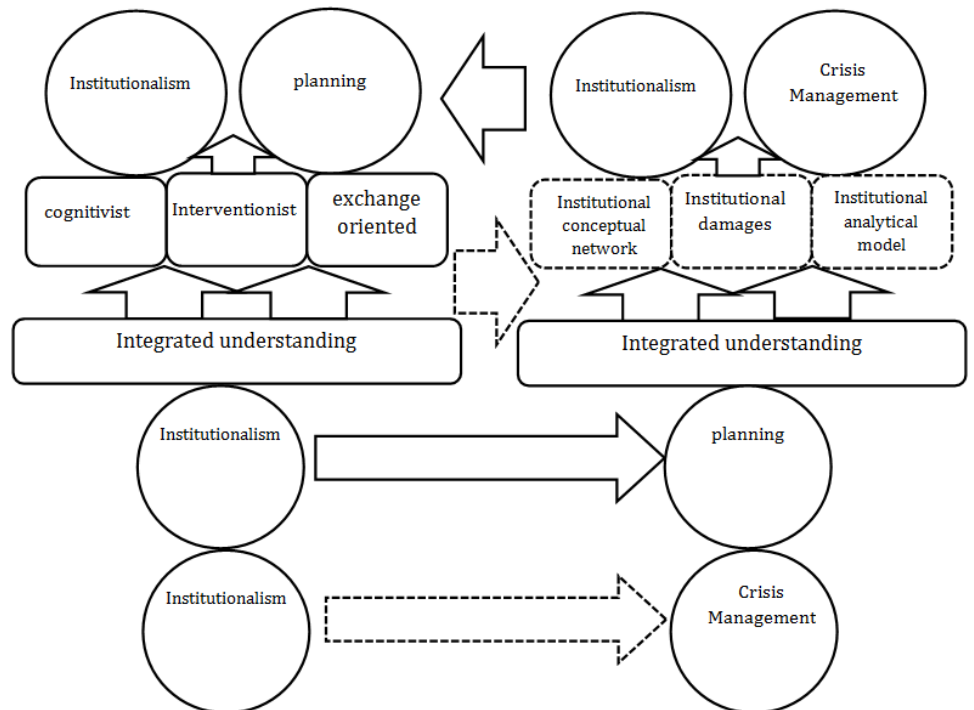

Fig 3. A composite view of the place of institutionalism in crisis planning and management

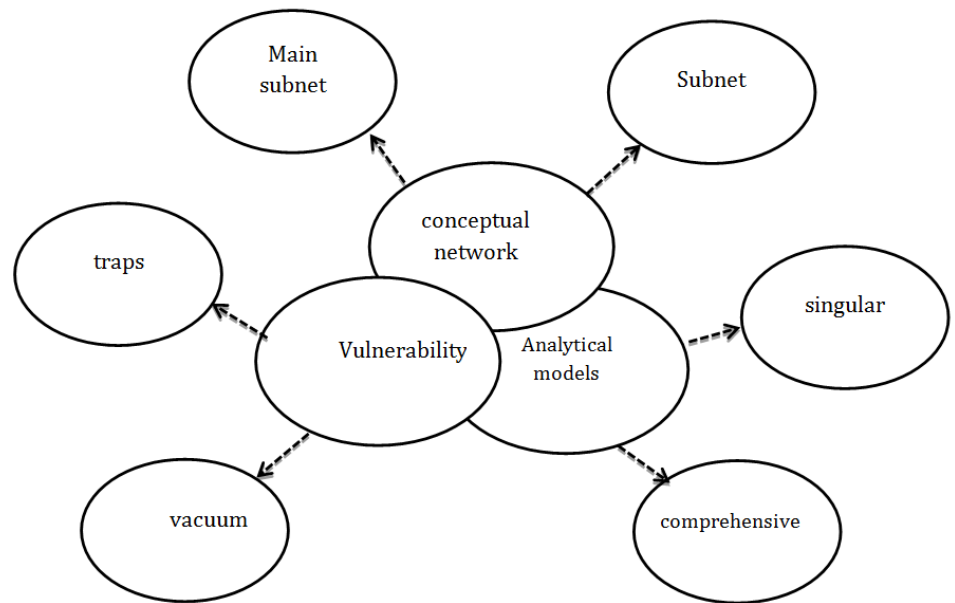

Fig 4. The nine-dimensional view of the multi-layered conceptual model of research

Highlight:

- Theoretical expansion of using the capacity of the new institutional approach in crisis and natural disasters management, regarding to the trace of institutionalism in planning theory.
- Introducing a set of elements clarifying the position and dimensions of institutionalism in disaster management and presenting a multifaceted reading of the position and application of institutionalism in urban flood management in theory and practice.

References

- Abebe, Y. A., Ghorbani, A., Nikolic, I., Vojinovic, Z., & Sanchez, A. (2019). A coupled flood-agent-institution Modelling (CLAIM) framework for urban flood risk management. *Environ. Model. Softw.*, 111, 483-492.
- Albrechts, L. (2003). Reconstructing decision-making: Planning versus politics. *Planning theory*, 2(3), 249-268.
- Alexander, E. R. (1992). A transaction cost theory of planning. *Journal of the American Planning Association*, 58(2), 190-200.
- Alexander, E. R. (2005). Institutional transformation and planning: From institutionalization theory to institutional design. *Planning theory*, 4(3), 209-223.
- Amin, A. (1998). An institutional perspective on regional development. In *Economic Geography Research Group Seminar, 'Institutions and Governance' (Vol. 3)*.
- Ardalan, D., Davoudpour, Z., & Ziari, K. (2020). Analysis of Institutional resilience structure for transition from crisis management to urban management resilience against earthquake (Case Study: Qazvin City). *Motaleate Shahri*, 9(36), 69-84. (In Persian)
- Baird, J. & R. Plummer. 2020. *Water Resilience: Management and Governance in Times of Change*. Springer Nature.
- Beauregard, R. (2022). The documents of re-zoning: planning aspirations in New York City. In *Regulation and Planning* (pp. 15-26). Routledge.
- Bergsma, E. (2018). *From Flood Safety to Spatial Management: Expert-Policy Interactions in Dutch and US Flood Governance*. Cham: Springer.
- Brown, R. R. (2008). Local institutional development and organizational change for advancing sustainable urban water futures. *Environmental management*, 41(2), 221-233.
- Cheema, A. R., Mehmood, A., & Imran, M. (2016). Learning from the past: Analysis of disaster management structures, policies and institutions in Pakistan. *Disaster Prevention and Management*, 25(4), 449-463.
- Clement, F. (2010). Analysing decentralised natural resource governance: proposition for a "politicised" institutional analysis and development framework. *Policy Sciences*, 43(2), 129-156.

- Cohen, J. M. (1994). *Capacity building, methodology and the language of discourse in development studies*. Cambridge, Mass.: Harvard Institute for International Development.
- Cole, D., G. Epstein & M. McGinnis (2019). Combining the IAD and SES frameworks. *International Journal of the Commons*, 13, 1-32.
- Cole, D. H., Epstein, G., & McGinnis, M. D. (2014). Toward a New Institutional Analysis of Social-Ecological Systems (NIASES): Combining Elinor Ostrom's IAD and SES Frameworks. Indiana legal studies research paper, (299).
- Commons, J. R. (1389). "Institutional Economics", in Compilation and Translation by Motevaseli, M., Mashoudi Ahmad, M., Niconesbati, A., Samii Nasab, M." *Institutional crisis, institutional pioneers who revolutionized economics*", Tehran: Imam Sadegh University Press, first edition. (In Persian)
- De Bruijn, K. M., Green, C., Johnson, C., & McFadden, L. (2007). Evolving concepts in flood risk management: searching for a common language. In *Flood risk management in Europe* (pp. 61-75). Springer, Dordrecht.
- Dehghani, M., Haghghatnaeini, G., & Zebardast, E. (2021). Institutional Capacity Analysis of Isfahan Knowledge-Based Urban Development. *Journal of Architecture and Urban Planning*, 13(31), 5-22. (In Persian)
- Emami, P. (2021). *Rethinking Flood Risk Management*. Unpublished PhD Thesis in Social and Ecological Sustainability (Water), University of Waterloo.
- Erlich, M. (2007). OSIRIS—an example of citizen-oriented technology development in the area of dissemination of information on flood risk management. In *Flood Risk Management in Europe* (pp. 43-60). Springer, Dordrecht.
- Faraji Rad, Kh. & Kazemian, Gh. (2011). *Local and regional development from the perspective of institutional approach*, Tehran: Academic Jahad Publishing Organization, first edition. (In Persian)
- Farajirad, K., Kazemian, G., & Rokneddin Eftekhari, A. (2013). Pathology of Regional Development Policies in Iran: An Institutional Approach. *Management and Development Process*, 26(2), 27-58. (In Persian)
- Frimpong Boamah, E. (2022). Planning as polycentric: Institutional lessons for communicative and collaborative planning in Global South contexts. *Planning Theory*, 14730952221115871.
- Fuchs, S. (2009). Susceptibility versus resilience to mountain hazards in Austria –Paradigms of vulnerability revisited. *Natural Hazards and Earth System Sciences* 9 (2), 337–52.
- Ghasemzadeh, B., Zarabadi, Z. S. S., Majedi, H., Behzadfar, M., & Sharifi, A. (2021). A framework for urban flood resilience assessment with emphasis on social, economic and institutional dimensions: A qualitative study. *Sustainability*, 13(14), 7852.
- Ghashghaezadeh, N., Moradi, A., Malekian, A., Holisaz, A., & Mahdavi, R. (2018). Urban Water Challenge and Urban Runoff Management Scenarios (Case study: Parts of Bandar Abbas City). *Urban Planning Knowledge*, 2(3), 71-83. (In Persian)
- Gibbs, D. C., Jonas, A. E., Reimer, S., & Spooner, D. J. (2001). Governance, institutional capacity and partnerships in local economic development: theoretical issues and empirical evidence from the Humber Sub-region. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 26(1), 103-119.
- Givehchi, Saeed (2009). *Urban planning in order to prevent and reduce the effect of Crisis*, first edition, Tehran: Hilal Institute of Higher Scientific and Applied Education of Iran. (In Persian)
- Hamilton, Walton (1389). "Institutional Approach to Economic Theory", in Compilation and Translation by Motevaseli, M., Mashoudi Ahmad, M., Niconesbati, A., Samii Nasab, M." *Institutional crisis, institutional pioneers who revolutionized economics*", Tehran: Imam Sadegh University Press, first edition. (In Persian)
- Handmer, J.; Dovers, S. (2007). *The Handbook of Disaster and Emergency Policies and Institutions*, Sterling: Earthscan.
- Hataminejad, H., Latifi, O., Farhadi, E., & Abbasi, M. (2021). An Analysis of Economic and Institutional Resilience Against Floods in Izeh Neighborhoods. *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 11(40), 131-158. (In Persian)
- Healey, P. (1998). Building institutional capacity through collaborative approaches to urban planning. *Environment and planning A*, 30 (9), 1531-1546.
- Healey, P. (2005). On the project of 'institutional transformation' in the planning field: Commentary on the contributions. *Planning Theory*, 4(3), 301-310.
- Healey, P. (2007). The New Institutionalism and the Transformative Goals of Planning, In Niraj, Verma (ed). *Institutions and Planning*, Elsevier, New York.
- Henry, N., & Pinch, S. (2001). Neo-Marshallian nodes, institutional thickness, and Britain's 'Motor Sport Valley': thick or thin? *Environment and Planning A*, 33(7), 1169-1183.
- Heshmati Jadid, M., Soleimani Mehranjani, M., Zanganeh, A., Prizadi, T. (2019). Explaining the role of institutional capacity in promoting urban resilience in environmental crises, *Defense Policy Journal*, 28 (111): 1-28.(In Persian)

- Heydari Nejat, A. (2018). Government and coping with natural disasters in the past one hundred and ten years, policymaking and crisis management in natural disasters from 1397-1287, Tehran: New Note, first edition. (In Persian)
- Hilhorst, D. (2003). Unlocking disaster paradigms: an actor-oriented focus on disaster response. Abstract submitted for Session, 3.
- Hill, M. (2005). The public policy processes. Pearson Education Limited.
- Hochrainer, S. (2006). Macroeconomic risk management against natural disasters: Analysis focused on governments in developing countries. Wiesbaden: Deutscher Universitäts-Verlag.
- Hodgson, G. M. (2009). "What is the essence of institutional economics", in Compilation and Translation by Motevaseli, M., Mashoudi Ahmad, M., Niconesbati, A., Samii Nasab, M. "Institutional crisis, institutional pioneers who revolutionized economics", Tehran: Imam Sadegh University Press, first edition. (In Persian)
- IPCC – Intergovernmental Panel on Climate Change (2012). Managing the risks of extreme events and disasters to advance climate change adaptation. A special report of Working Groups I and II of the intergovernmental panel on climate change. Cambridge: Cambridge University Press.
- Koontz, T. M. (2003). An introduction to the institutional analysis and development (IAD) framework for forest management research. First Nations and Sustainable Forestry: Institutional Conditions for Success.
- Koontz, T. M. (2003). An introduction to the institutional analysis and development (IAD) framework for forest management research. First Nations and Sustainable Forestry: Institutional Conditions for Success.
- Lebel, L. (2012). Assessing Institutional Capacities for Flood Disaster Risk Reduction.
- Lebel, L., & Lebel, P. (2017). Policy narratives help maintain institutional traps in the governance of floods in Thailand. *International journal of water resources development*, 34(4), 616-631.
- Liu, Y. (2013). "Foreword II", In Peijun Shi, Carlo Jaeger, Qian Ye (Eds). Integrated Risk Governance Science Plan and Case Studies of Large-scale Disasters, Shi, P., Jaeger, C., & Ye, Q. (Eds.). (2013). Integrated risk governance: Science plan and case studies of large-scale disasters (p. 243). London: Springer.
- Maleki, S., Arvin, M., & Bazrafkan, S. (2019). The role of good urban governance in the realization of the resilient city (A case study of Ahwāz city). *Urban Planning Knowledge*, 2(4), 1-18. (In Persian)
- Maleki, L., Majedi, H., & Zarabadi, Z. S. S. (2021). Analyzing the Role of Urban Approaches in Response to Climate Changes with Emphasis on Biophilic Urbanism, A Case Study: Tonekabon City. *Urban Planning Knowledge*, 5(1), 147-163. (In Persian)
- McEntire, D. A. (2005). Emergency management theory: Issues, barriers, and recommendations for improvement, *Journal of Emergency Management*, 3(3): 44-54.
- Mohibbullah, M., Gain, A. K., & Ahsan, M. N. (2021). Examining local institutional networks for sustainable disaster management: Empirical evidence from the South-West coastal areas in Bangladesh. *Environmental Science & Policy*, 124, 433-440.
- Molenveld, A., & van Buuren, A. (2019). Flood risk and resilience in the Netherlands: In search of an adaptive governance approach. *Water*, 11(12), 2563.
- Moroni, S. (2010). An evolutionary theory of institutions and a dynamic approach to reform. *Planning Theory*, 9(4), 275-297.
- Motevaseli, Mahmoud. (1400). Economic development, concepts, theoretical foundations, institutional approach and methodology, Tehran: Samt Publications, 12th edition. (In Persian)
- Motvaseli, M., Beigi, E., & Farmahini Farahani, B. (2020). Application of Elinor Ostrom's Institutionalism in Development Planning. *Program and Development Research*, 1(3), 10-35. (In Persian)
- Naeb, S. (2016). The features of Explanation In the Theoretical System of Modern Institutionalism. *Journal of Iranian Economic Issues*, 3(1), 61-83. (In Persian)
- North, D.C (2000). The structure of transformation in economic history, translated by Gholamreza Azad eramaki, Tehran: Ney Publishing House, first edition. (In Persian)
- North, D. C. (2015). Institutions, institutional changes and economic performance, translated by Mohammad Reza Moini, Tehran: Organization of Management and Planning of the country, second edition (In Persian).
- North, D.C (2018). Understanding the process of economic transformation, translated by Mir Saeed Mohajerani, Zahra Farzizadeh, Tehran: Institutional Publications, third edition. (In Persian)
- National report of floods (2018). The National Report of the Special Committee on Floods, the final volume: narration, analysis, lessons learned and Recommendations. (In Persian)
- Ostrom, E. (2005). Understanding institutional diversity. Princeton university press
- Ostrom, E., Gardner, R., Walker, J., & Walker, J. (1994). Rules, games, and common-pool resources. University of Michigan press.

- Papathoma-Köhle, M. A. R. I. A., & Thaler, T. (2018). "Institutional vulnerability" In "Vulnerability And Resilience To Natural Hazards", SVEN FUCHS, THOMAS THALER (Eds)".(pp. 98-124). Cambridge: Cambridge University Press.
- Paul, B. K. (2011). Environmental hazards and disasters-context, perspectives and management. Chichester: John Wiley & Sons Ltd.
- Peters, B. G. (2019). Institutional theory in political science: The new institutionalism. Edward Elgar Publishing.
- Putra, D. I., & Matsuyuki, M. (2019). Disaster management following decentralization in Indonesia: Regulation, institutional establishment, planning, and budgeting. *Journal of Disaster Research*, 14(1), 173-187.
- Rafiyani, M., Asgari, A., Ejjali, P., (2019). Planning theory, traditional and new perspectives, Tehran: Agah Publishing House, 8th edition. (In Persian)
- Ran, A., Fan, J., Zhou, L., & Zhang, C. (2020). Geo-Disaster Governance under the IAD Framework: The Case Study of Chongqing's Three Gorges Reservoir Region, China. *Sustainability*, 12(14), 5517.
- Raeis Dana, F. (2004). Approach and method in economics, Tehran: Aghah publication, first edition. (In Persian)
- Restrepo-Mieth, A. (2023). Examining the Dynamics Between Formal and Informal Institutions in Progressive City Planning. *Urban Affairs Review*, 59(1), 99-132.
- Rutherford, Malcolm. (2009). "Institutional economics past and present", in Compilation and Translation by Motevaseli, M., Mashoudi Ahmad, M., Niconesbati, A., Samii Nasab, M." Institutional crisis, institutional pioneers who revolutionized economics", Tehran: Imam Sadegh University Press, first edition. (In Persian)
- Sabatier, P. A. (2007). The need for better theories. In Theories of the policy process (pp. 3-17). Colorado: Westview Press.
- Salet, W. G. (2002). Evolving institutions: an international exploration into planning and law. *Journal of Planning Education and Research*, 22(1), 26-35.
- Sanyal, B. (2007). Déjà-vu. *Planning theory*, 6(3), 327-331.
- Sabatier, P. A. (2007). The need for better theories. In Theories of the policy process (pp. 3-17). Colorado: Westview Press.
- Schlager, E., Siddiki, S., & Cox, M. (2021). Methods for Analyzing Social Dilemmas and Institutional Arrangements within the Institutional Analysis and Development Framework. In Methods of the Policy Process (pp. 208-232). Routledge.
- Schumann, A. H., & Nijssen, D. (2011). Application of scenarios and multi-criteria decision-making tools in flood polder planning. In Flood risk assessment and management (pp. 249-275). Springer, Dordrecht.
- Sharifzadegan, M., & MalekpourAsl, B. (2016). An Institutional Approach to Local Endogenous Development Planning (in Persian). *The Journal of Planning and Budgeting*, 20(4), 155-184. (In Persian)
- Sharifzadegan, M. H., & Ghanouni, H. (2019). Analysis and Typology of Institutional Approach in Urban Planning. *Honar-Ha-Ye-Ziba: Memary Va ShahrSazi*, 24(2), 5-18. (In Persian)
- Sorensen, A. (2018). "New institutionalism and planning theory" In Gunder, M., Madanipour, A., & Watson, V. (Eds.). The Routledge handbook of planning theory. London: Routledge, pp:250-263.
- Stein, H. (2008), Beyond the World Bank Agenda – An Institutional Approach to Development, Chicago: University of Chicago Press.
- Waugh Jr, W. L. (2004). The "all-hazards" approach must be continued. *Journal of Emergency Management*, 2(1), 11-12.
- Taghaddosi, R., & Sharifzadegan, M. H. (2020). Investigating the Status of Participatory Urban Development Planning and its Challenges in the Institutional School of Thought. *Urban Planning Knowledge*, 4(4), 37-62. (In Persian)
- Teitz, M.B. (2007). Planning and the New Institutionalisms, In Verma, N., & Tiesdell, S. (Eds.). Institutions and planning, Current Research in Urban and Regional Studies. Elsevier, pp: 17-35.
- Veisi, F., Ahmadi, K. (2018). Comprehensive crisis management with a community-oriented and forward-looking approach, first edition, Tehran: Bazargani Publishing Company. (In Persian)
- Verma, N. (2007). " Institutions and Planning: An Analogical Inquiry", In Verma, N., & Tiesdell, S. (Eds.). Institutions and planning (Vol. 2). Elsevier.
- Verma, N., & Tiesdell, S. (Eds.). (2007). Institutions and planning, Current Research in Urban and Regional Studies. Elsevier.
- Vitale, C., & Meijerink, S. (2021). Flood risk policies in Italy: a longitudinal institutional analysis of continuity and change. *International Journal of Water Resources Development*, 1-25.
- Wegner, D.L. (2018)." Foreword", In "Managing Flood Risk, Innovative Approaches from Big Floodplain Rivers and Urban Streams", Anna Serra-Llobet, G. Mathias Kondolf, Kathleen Schaefer, Scott Nicholson

University of Guilan

-
- Webster, C. J. (2009). Are some planning transactions intrinsically sovereign? *Journal of Planning Education and Research*, 28(4), 476-490.
- Serra-Llobet, A., Kondolf, G. M., Schaefer, K., & Nicholson, S. (Eds.). (2018). *Managing flood risk: innovative approaches from big floodplain rivers and urban streams*. Springer.
- Willems, S., & Baumert, K. (2003). Institutional capacity and climate actions. Paris: OECD.
- Zali, N., Molaei Hashjin, N., & Taghizadeh, S. (2022). Regional Planning Approach to Protect Surrounding Towns and Villages in the Event of Dam Break: Case Study of AchChay Dam (vol 52, pg 313, 2021). *Natural Hazards Review*, 23(1).
- Zhang, T. (2006). Planning theory as an institutional innovation: Diverse approaches and nonlinear trajectory of the evolution of planning theory. *City planning review*, 30(8), 9-18.
- Williamson, O. E. (2000). The new institutional economics: taking stock, looking ahead. *Journal of economic literature*, 38(3), 595-613.

به سوی یک مدل مفهومی نهادگرا در مدیریت بلایا و مخاطرات طبیعی با تاکید بر سیلاب شهری^۱

سپیده سادات حسینی رستمی^۱، کیانوش ذاکر حقیقی^{۲*} و حسین ذبیحی^۳

^۱ گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

^۲ استاد گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

^۳ دانشیار گروه شهرسازی، دانشکده عمران، معماری و هنر، واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

*نویسنده مسئول. zakerhaghi@gmail.com

اطلاعات مقاله

چکیده

دانش شهرسازی، ۱۴۰۲

دوره ۷، شماره ۱، صفحات ۸۷-۱۱۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۰/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۱۶

مقاله پژوهشی

بیان مسئله: کشور ایران همواره در برابر بحران‌ها به‌ویژه بلایای طبیعی آسیب‌پذیر بوده است. تحقیقات در حوزه بلایا نشان می‌دهد که اگرچه این فجایع بر همه کشورها در جهان اثرگذار است؛ با این حال، مجموعه خصایص خطرناک طبیعی و اجتماعی در کشورها قویاً به مجموعه تفاوت‌ها در سیستم‌های اجتماعی و سیاسی این ملل در دوره‌های مختلف وابسته است. این استناد؛ گویای حضور عاملی بسیار پررنگ و اثرگذار در نظم دهی به چگونگی ساختار و فرآیند مدیریت بلایای طبیعی با نام «نهادها» می‌باشد. امروزه ابعاد نهادی مدیریت بحران به تدریج جای خود را در ساختار دانشی و حرفه‌ای مدیریت بلایای طبیعی کشور باز کرده با این حال فاقد ساختارهای جهت دهنده لازم در جهت جامع بینی ظرفیت‌های نهادگرایی در حوزه مدیریت بلایا و سوانح طبیعی است.

هدف: جستجوی یک مدل مفهومی جدید به‌منظور جبران خلأهای در دسترس به دلیل فقدان وجود مدل‌های مفهومی روشن‌کننده جایگاه و ابعاد نهادگرایی در حوزه مدیریت بحران به کمک قرائت‌های چندوجهی و چندلایه از ابعاد نهادگرایی در حوزه دانش مدیریت بحران و بلایای طبیعی است.

روش: رویکرد تحقیق کیفی و مبتنی بر تکنیک تحلیل‌های ثانویه از متون نظری در حوزه برنامه‌ریزی، نظریه برنامه‌ریزی و مدیریت بحران از زاویه نگرش نهادگرایی و تکنیک روشی پژوهش اسنادی است.

یافته‌ها: پژوهش به‌طور مشخص با یکپارچه سازی ظرفیت‌های نونهادگرایی در دانش شهرسازی؛ یک مدل مفهومی نهادگرا را در حوزه مدیریت بحران ارائه نموده که در آن سه رکن سازنده «شبکه مفهومی نهادی»، «آسیب‌ها و دام نهادی» و «مدل‌های تحلیلی و ارزیابانه نهادی» با یکدیگر در آن قابل نمایش می‌باشد و خلأهای کنونی دانش را در این حوزه به‌ویژه در بین متون داخلی پر نموده است.

نتیجه‌گیری: مدل پیشنهادشده به‌عنوان یکی از مدل‌های در دسترس در حوزه اشتراکات نهادگرایی و مدیریت بلایای طبیعی علاوه بر امکان ارتقای مطالعات نظری حوزه مدیریت بحران؛ قابلیت جهت‌گیری در مطالعات کاربردی حوزه مدیریت بلایا همانند مدیریت سیلاب‌های شهری را در زیر سطوح مختلف فنی، مدیریتی و تصمیم‌گیری داراست.

کلیدواژه‌ها: بلایای طبیعی، نهادگرایی، تحلیل نهادی، سیلاب شهری

نکات برجسته:

- بسط نظری استفاده از ظرفیت رویکرد نهادگرایی جدید در عرصه مدیریت بحران و بلایای طبیعی با توجه به ردپای نهادگرایی در مباحث نظریه برنامه‌ریزی.
- معرفی مجموعه عناصر روشن‌کننده جایگاه و ابعاد نهادگرایی در حوزه مدیریت بلایا و ارایه خوانش چندوجهی از جایگاه و کاربست نهادگرایی در مدیریت سیلاب‌های شهری در عرصه نظر و عمل.

^۱ این مقاله برگرفته از رساله دکتری در حال انجام نویسنده اول با عنوان «تبیین مؤلفه‌های الگوی مطلوب نهادی نظام جامع مدیریت خطرپذیری بلایای طبیعی (سیلاب) (مطالعه موردی: شهرستان‌های نکا و آق‌قلا)» به راهنمایی نویسنده دوم و مشاوره نویسنده سوم در دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب است.

ارجاع به این مقاله: حسینی رستمی، سپیده سادات، ذاکر حقیقی، کیانوش و ذبیحی، حسین. (۱۴۰۲) به‌سوی یک مدل مفهومی نهادگرا در مدیریت بلایا و مخاطرات طبیعی با تأکید بر

سیلاب شهری. دانش شهرسازی، ۱۷(۱)، ۸۷-۱۱۳. Doi: [10.22124/UPK.2023.23529.1828](https://doi.org/10.22124/UPK.2023.23529.1828)

بیان مسئله

امروزه در شهرها، ایمنی شهری و تاب‌آوری در بحران‌ها به‌ویژه بحران‌های طبیعی همسو با مفاهیمی همانند پایداری و توسعه پایدار از اهمیت وافری در مدیریت شهرها برخوردار هستند. در شهرهای تاب آور و ایمن در برابر حوادث، برنامه‌ریزی و مدیریت حوادث به گونه‌ای است که حداقل تلفات انسانی و خسارات اقتصادی بر شهر تحمیل شود و حفاظت و حمایت‌های لازم از استمرار معیشت، زندگی و سلامت شهروندان صورت گیرد؛ آرمانی که با رویکرد حکمروایی خوب شهری نیز به منظور ایجاد شهرهای پایدار، امن، زیست‌پذیر و تاب آور گره خورده است (ملکی، آروین، بذرافکن، ۱۳۹۷: ۱، ۷).

اهمیت سوانح و بلایای طبیعی همانند سیل، زلزله، سونامی، طوفان و... در میان انواع بحران‌ها به‌موازات اثرگذاری آن در شهرها به‌عنوان منابع اصلی تجمع جمعیت، فعالیت و ثروت در شهرها و نیز لزوم کنترل انواع هزینه‌های بالای مالی و تلفات جانی دامن‌گیر شهرها در این بلایای طبیعی بازمی‌گردد. به طور کلی در بحران‌ها عوامل و متغیرهای چندسطحی همانند ابعاد فیزیکی-مادی، ابعاد فرهنگ مینا و ساختارهای نهادی دخالت داشته که مواجه با بحران را نیازمند رویکرد‌های درون‌زا و نظام‌مند چند بعدی می‌نماید. یکی از این بلایای طبیعی سیل‌ها هستند که وابستگی زیادی مابین رخداد آن‌ها با شهر و بافت پر ساخته و تأسیسات استقرار یافته شهری و سطوح غیرقابل نفوذ شهری برقرار است. بر این اساس، «شهرهای خاکستری»^۱ عمدتاً از سطوح غیرقابل نفوذی تشکیل شده‌اند که در آنها به سلامت زیست محیطی و ویژگی‌های هیدرولوژیکی کمتر توجه شده و این شهرها مقدار زیادی رواناب حاوی رسوبات و آلودگی‌ها داشته (قشقایی زاده، مرادی، ملکیان، حلی‌ساز، مهدوی، ۱۳۹۷: ۷۲) که مدیریت آن نیازمند تدابیر نوین سیاستی و اجرایی است.

بر این مینا، دانش مدیریت بحران بر اساس مجموعه تجارب عملی موفق و ناموفق مرتباً در جستجوی ارتقای مجموعه مدل‌های نظری و کاربردی اثرگذار در مدیریت کارآمد بلایای طبیعی به‌منظور استقرار سریع‌تر و مطلوب‌تر چرخه عادی زندگی در زمان‌های بحرانی به‌ویژه پس از رخداد بحران است. مدل‌هایی که می‌توانند از خود بدنه دانش مدیریت بحران در شاخه سوانح و بلایای طبیعی بوده و یا برآمده از ترکیب میان‌رشته‌ای آن دانش با دانش‌های مجاور دیگر باشند. بخشی از الزامات این موضوع به عدم قطعیت و پیچیدگی‌های بحران و مدیریت آن در عمل (هیل هورست^۲، ۲۰۰۳: ۳-۱) (مک انتایر^۳، ۲۰۰۵: ۴۶) بازمی‌گردد و این مهم زمینه همگرایی بیشتر ابعاد نظری و کاربردی چرخه مدیریت بحران را با یکدیگر فراهم آورده و زمینه نزدیکی بیشتر مجموعه دانش‌های مجاور و هم‌خانواده با دانش مدیریت بحران را فراهم آورده است. سیلاب‌های شهری و انواع آن نیز به دلیل برخورداری از ویژگی‌هایی همانند چند مولفه بودن (شومان و نیسن^۴، ۲۰۱۱: ۲۴۹)، چندبازینگر بودن (برگسما^۵، ۲۰۱۹: ۱۶) پیچیدگی (وگنر^۶، ۲۰۱۸) و عدم قطعیت و پیش‌بینی ناپذیری (دبروئیجن، گرین، جانسون، ام سی فادن^۷، ۲۰۰۷: ۶۸-۶۹) و نیازمندی به ارزیابی‌های مستمر عوامل درون‌زا (برد و پلامر^۸، ۲۰۲۰) و برون‌زا (امامی^۹، ۲۰۲۱: ۱۴) بر این حساسیت‌های عمومی مدیریت در بلایا و سوانح طبیعی قویاً افزوده و استفاده از چارچوب‌های جامع تحلیلی با رهیافت‌های مختلف را الزام آور نموده است.

در این میان رهیافت‌های نهادی به دلیل قابلیت‌های بالا در سازگاری با مختصات مدیریت بلایا همانند توجه به ابعاد سازمانی در تحلیل (نورث، ۱۳۹۸: ۱۲۳)، یکپارچه سازی در تحلیل و تجمع عناصر (نورث، ۱۳۹۸: ۵۵، ۲۴۷) و قابلیت ارائه دستگاه‌های تحلیلی جامع نگر (نایب، ۱۳۹۵: ۶۴-۶۵) از محبوبیت بالایی برخوردار بوده و زمینه‌های مختلف ابعاد کارپایه آن در بسیاری از کشورهای در حال توسعه همانند ایران (اردلان، داودپور، زیاری، ۱۳۹۹) پاکستان (چیما، محمود و عمران^{۱۰}، ۲۰۱۶)، اندونزی (پوترا و ماتسویوکی^{۱۱}، ۲۰۱۹)، و بنگلادش (موهیبول، گین و احسن^{۱۲}، ۲۰۲۱) مورد ارزیابی و سنجش قرار گرفته است. در این

1 Gray Cities

2 Hilhorst

3 McEntire

4 Schumann & Nijssen

5 Bergsma

6 Wegner

7 De Bruijn, Green, Johnson, McFadden

8 Baird & Plummer

9 Emami

10 Cheema, Mehmood, Imran

11 Putra & Matsuyuki

12 Mohibbullah, Gain, Ahsan

زمینه، نهادگرایی جدید به عنوان یک پروژه موثر در نظریه علوم اجتماعی در چهل سال اخیر اثرات محسوسی بر تنوعی از رشته های علمی همانند علم سیاست، جامعه شناسی، اقتصاد و جغرافیا داشته و زمینه های آن در نظریه های برنامه ریزی نیز تا حدودی بسط یافته ولی در مراحل ابتدایی خود قرار دارد (ورما^۱، ۲۰۰۷: ۱) (سورسن^۲، ۲۰۱۸: ۲۵۰). با این حال، تاکیدات کنونی در این حوزه بیشتر ناظر بر بدنه دانش شهرسازی بوده (هیلی^۳، ۲۰۰۷: ۶۱) (بیوریگارد^۴، ۲۰۲۲: ۱۵) و حوزه های کاربردی و مجاور دیگر آن همانند مدیریت بلایا و مدیریت بحران علی رغم اشتراک در ابعاد سیاست گذاری و خط مشی مشترک با بدنه اصلی دانش شهرسازی کمتر در کانون این هم پیوند های قرار داشته است. در واقع، نهادگرایی یکی از این حوزه های همگرا با دانش مدیریت بحران است که تدریجاً زمینه های هم پیوندسازی آن با این دانش به عنوان یکی از عرصه های عمومی در سیاست گذاری مطرح گردیده و در قالب های گوناگونی نمود داشته است. مشخصاً در حوزه برنامه ریزی می توان اندیشه های نظری موجود را در سه گونه شناخت گرا، مداخله گرا و مبادله گرا دسته بندی نمود.

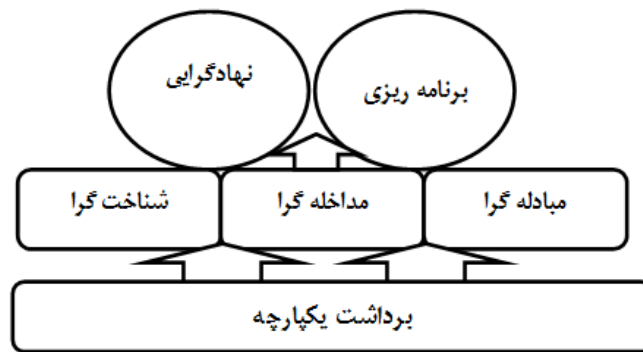
جدول ۱

سطوح سه گانه نهادگرا در حوزه کاری برنامه ریزی

ردیف	شناخت گرایان	مداخله گرایان	مبادله گرایان
۱	توجه عمومی به شناخت نهادها، لزوم درک زمینه های نهادی پیرامون برنامه ریزان، لزوم شناخت بافتارهای مختلف مستتر در عمل برنامه ریزی، لزوم شناخت ماهیت نهادی همانند ریشه مندی باورها و آراء نهادگرایی و نوع شکل گیری بلندمدت نهادها، لزوم رجوع به واقعیت و استدلال ورزی انضمامی توأم باتجربه، لزوم استفاده از قابلیت های مختلف نهادگرایی همانند قابلیت تنظیم گیری انواع سیستم های برنامه ریزی به کمک انگاره های نهادی	لزوم شناخت نهادها، تعاریف، ماهیت آن به همراه نگرش کاربردی به نهادها و نوع سودمندی آن ها، جهت دهی کاربست نهادها به سمت وسوی مداخله در عمل برنامه ریزی، لزوم روی آوری به «دگرگونی نهادی» و «طراحی نهادی» منظم و اندیشیده، استفاده از نهادها به شکلی پاسخگو در راستای نیازها و اهداف هرگونه از برنامه ریزی	استناد به مزایای اقتصادی نهادگرایی در برنامه ریزی، ترجیح نگره اقتصادی به نهادها و اثرات اقتصادی آن ها بر برنامه ریزی بر نگره محتوایی - مضمونی اثرات نهادها بر برنامه ریزی، توصیه به شناخت نهادی و تمرکز توأمان بر ابعاد اقتصاد نهادی، تأکید بر شاخص هایی همانند مبادله، هزینه مبادلاتی، تعاملات اقتصادی و تعاملات مبادله ای، تمرکز بر سودمند بودن نهادها از منظر اقتصادی و شاخص های اقتصادی نظیر نقش هزینه های مبادلاتی و اثرات کاهنده آن ها در بهبود محصول برنامه ها و فرآیند برنامه ریزی
نمونه متون	(سالت ^۵ ، ۲۰۰۲) ، (ژانگ ^۶ ، ۲۰۰۶) (آلبرشتن ^۹ ، ۲۰۰۳) ، (الکساندر ^{۱۰} ، ۲۰۰۵) (هیلی ^{۱۱} ، ۲۰۰۵)	(الکساندر ^{۱۲} ، ۱۹۹۲) ، (وبستر ^{۱۳} ، ۲۰۰۹)	

منبع: (شریف زادگان و قانونی، ۱۳۹۸: ۵) و نگارنده

- 1 Verma
- 2 Sorensen
- 3 Healey
- 4 Beauregard
- 5 Salet
- 6 Zhang
- 7 Sanyal
- 8 Moroni
- 9 Albrechts
- 10 Alexander
- 11 Healey
- 12 Alexander
- 13 Webster

شکل ۱. دیاگرام برداشت یکپارچه نهادی از اشتراکات نو نهادگرایی در برنامه‌ریزی

علاوه بر مدیریت بحران، نهادگرایی در حوزه‌های مشابه از جمله در برنامه‌ریزی و شاخه‌های مختلف آن جای خود را باز کرده است و علیرغم اینکه در حوزه برنامه‌ریزی، نظریه برنامه‌ریزی ابعاد معنایی حضور نهادگرایی در آن حوزه را تدریجاً معین نموده با این حال در حوزه دانش مدیریت بحران این خلأ همچنان محسوس می‌باشد. اهمیت لزوم رجوع به این حوزه، در مصادیقی همانند وسعت قلمرو نهادها و نهادگرایی در حوزه‌های مختلف تصمیم‌گیری عرصه‌های عمومی (استروم^۱، ۲۰۰۵)، (ر. شلاگر، سیدیکی و کوکس^۲، ۲۰۲۲: ۲۰۸)، قابلیت‌های معنادار نهادگرایی در عرصه‌های نظری و کاربردی حوزه مدیریت بحران‌ها و بلایای طبیعی و نیز لزوم تحرک بخشی به دانش مدیریت بحران از زاویه همپیوندی و اثرگذاری نهادگرایی بر (هندمر و داوور^۳، ۲۰۰۷: ۳۰ و ۱۴۵) و پیدایش رویکردهای نوین همه‌شمول مدیریت خطر و همانند «رویکرد تمام مخاطره»^۴ در مدیریت بلایا و سوانح طبیعی (واق^۵، ۲۰۰۴: ۱۱) می‌باشد.

از منظر شیوه ورود به این هدف و پُر کردن خلأها بایستی در نظر داشت که نهادگرایی علی‌رغم ظرفیت‌ها و توانمندی‌های بالای تحلیلی و تبیینی؛ برخوردار از طیفی از نقدهای روش‌شناسی و رفتاری (هیل^۶، ۲۰۰۵: ۸۶) (پترز^۷، ۲۰۱۹: ۴۸) بوده و از این رو نیازمند اصلاح مستمر و اتخاذ رویکردهای انتقادی به ساختار و منطق درونی خود می‌باشد. این انتقادات نه تنها از بیرون بدنه نهاد گرایی بلکه در درون بدنه نهادگرایان نیز وجود داشته و به عنوان نمونه می‌توان این انتقادات را در حوزه چارچوب‌های جامع تحلیلی - تبیینی ارزیابانه نهادگرایانه نیز به منظور بهبود مستمر این چارچوب‌ها مشاهده نمود (کول و اپستین و ام‌سی‌گینیس^۸، ۲۰۱۴). بر این اساس، به کمک این رویکرد انتقادی و استفاده از دستاوردهای کنونی انباشت شده دانش همانند پیوندهای نظریه برنامه‌ریزی با نهادگرایی، می‌توان به گسترش ظرفیت‌های نهادگرایی در دانش شهرداری و ابعاد مدیریت بحران و ایمنی شهری اقدام نمود.

مشخصاً از زاویه نگاه به کشور ایران نیز روی‌آوری تدریجی به کاربست نو نهادگرایی در عرصه سیاست‌گذاری و قوانین مدیریت بحران و نقاط ضعف محسوس آن در عمل همانند عدم در نظر گرفتن تمامی بلایا به‌جای بلایای پیشرو، توجه موردی و زیاد به بلایایی همانند زلزله و نادیده انگاشتن بلایای دیگری نظیر سیلاب و عدم روی‌آوری کامل به رویکرد نهادی در مدیریت بلایا (حیدری نجات، ۱۳۹۸: ۴۲۴، ۴۴۶)، عدم ساختارسازی نهادی نوآورانه و خلاق با مصادیقی همانند افزایش شهرهای ایران و بروز سیلاب‌ها در استان‌های غیر سیل‌خیزی همانند استان‌های لرستان، کردستان، کهگیلویه و بویراحمد و رشد ۲۵۰ درصدی خسارت‌های ناشی از سیل طی دهه‌های ۱۳۴۰ الی ۱۳۹۰ شمسی (گیوه‌چی، ۱۳۸۹) (ویسی و احمدی، ۱۳۹۸: ۴۵) (گزارش ملی سیلاب‌ها - جلد نهایی، ۱۳۹۸: ۴) نیز از لزوم جهت‌گیری بر این مهم از منظر کاربردی در یک قلمرو جغرافیایی معین سخن داشته و بر لزوم هم‌پیوندی مابین ابعاد نهادگرایی جدید و مدیریت بلایا و سوانح طبیعی از جمله مدیریت سیلاب‌های شهری در

1 Ostrom

2 Schlager, Siddiki, Cox

3 Handmer & Dovers

4 All Hazard Approach

5 Waugh

6 Hill

7 peters

8 Cole, Epstein, McGinnis

جغرافیای ایران تأکید دارد. بنابراین ملاحظات نظری و کاربردی یادشده، هدف این مقاله جستجوی یک مدل مفهومی جدید به منظور جبران خلأهای در دسترس و فقدان وجود مدل‌های مفهومی روشن‌کننده جایگاه و ابعاد نهادگرایی در حوزه مدیریت بحران به کمک قرائت‌های چندوجهی و چندلایه از ابعاد نهادگرایی در حوزه دانش مدیریت بحران و بلایای طبیعی است.

سؤال پژوهش

چگونه می‌توان به کمک ظرفیت‌های رویکرد نهادگرایی جدید و در راستای پیوندهای مابین نهادگرایی و نظریه برنامه‌ریزی؛ یک مدل مفهومی مشترک چندلایه ای ما بین این رهیافت و مدیریت بلایا و سوانح طبیعی ارائه نمود که در آن مدل نهادی، ابعاد پدیده‌های طبیعی همانند سیلاب‌های شهری نیز در آن نمود داشته باشد؟

مبانی نظری

خاستگاه و ارتباطات نهادها و برنامه‌ریزی

تحقیقات در حوزه بلایا نشان می‌دهد که گرچه این فجایع بر همه کشورها در سرتاسر جهان اثرگذار است؛ با این حال، مجموعه خصایص خطرساز طبیعی و اجتماعی در کشورهای مختلف قویاً به مجموعه تفاوت‌ها در سیستم‌های اجتماعی و سیاسی این ملل در دوره‌های مختلف این بلایا وابسته است. بر این اساس سازوکارها، سیاست‌ها و قوانین پیشگیرانه از این بلایا و نیز نوع پاسخ و بازسازی در چرخه مدیریت بحران بسته به فرهنگ‌ها از یکدیگر متفاوت می‌باشند (لیو^۱، ۲۰۱۳: ۷). این استناد؛ گویای حضور عاملی بسیار پررنگ و بسیار اثرگذار در نظم دهی به چگونگی ساختار و فرآیند مدیریت بلایا و سوانح طبیعی در تمامی کشورهای جهان با نام «نهادها» می‌باشد.

از نظر «تی اتز»^۲، نهادگرایی یک ایده قدیمی و مستتر در تمامی ادوار تاریخی جوامع بشری است و پارادایمی شدن آن به اوایل قرن بیستم باز می‌گردد (تی اتز، ۲۰۰۷: ۲۶) که در بسیاری از علوم انسانی و رفتاری جای پای خود را به تدریج باز کرده و جریان غالب^۳ را تشکیل می‌دهد. در حوزه برنامه‌ریزی به‌ویژه برنامه‌ریزی شهری، نهادگرایی و نیز نونهادگرایی به‌عنوان یک عضو از خانواده مکمل نظریه‌ها ذیل چتر بزرگ‌تر «نظریه برنامه‌ریزی»^۴ قابل خوانش و فهم هستند.

نهادگرایی جزء «نظریه‌های برون‌زا»^۵ در نظریه برنامه‌ریزی است که خود دارای خاستگاه تولد و سیر مشخص تکوین در رشته اقتصاد و نزدیکی آن با حوزه‌های بیرون از رشته اقتصاد یعنی فلسفه، علوم اجتماعی و مردم‌شناسی می‌باشد (متوسلی، ۱۴۰۰: ۳۴۸-۳۵۲). حضور نونهادگرایی در حوزه‌های توسعه و برنامه‌ریزی نیز به‌ویژه به جهت ماهیت بین‌رشته‌ای بودن ماهیت برنامه‌ریزی نفوذ بسیار بالایی داشته است. در این زمینه، «ورما»^۶ معتقد است که علی‌رغم رشد نهادگرایی جدید در بین متفکران مختلف، تکامل تئوری‌های نهادگرایی در درون نظریه برنامه‌ریزی، تحلیل فرآیندهای اجراء اقتصاد سیاسی و نیز تئوری‌های برنامه‌ریزی ارتباطی صورت گرفته است (ورما، ۲۰۰۷: ۶۴).

ارتباطات آغازین بین نهاد و برنامه‌ریزی یا نهادها و برنامه‌ریزان نیز بدان جا باز می‌گردد که از دید نهادگرایان، برنامه‌ریزی طبق تعاریف قدیم و جدید نهادگرایی خود به‌نوعی یک نهاد محسوب شده و از این‌رو «برنامه‌ریزی»؛ نهادی است که عملاً امکان تفکیک‌پذیری آن از نظام اجتماعی وجود ندارد (عسگری، ۱۳۹۹: ۲۷۸). اگر این جهت‌گیری را مفروض قرار دهیم بنابراین هم نهاد برنامه‌ریزی به معنای عام خود و هم نهاد برنامه‌ریزی شهری به معنای خاصی از برنامه‌ریزی به ترتیب هر دو به‌عنوان سازوکاری برای تنظیم امور عمومی و جهت‌دهی به زندگی شهری «نهاد» محسوب می‌گردند. علاوه بر مقولات بزرگ‌مقیاس همانند الگوواره‌ها، در سطوح خرد نیز نهادها می‌توانند بر جریان و فعالیت برنامه‌ریزی مؤثر واقع شوند و زمینه بهبود برنامه‌ریزی و زیر عناصر مترتب بر آن شامل بهبود در اقدام و عمل برنامه‌ریزی، بهبود و پیشرفت در رویه‌های برنامه‌ریزی، بهبود و پیشرفت در فرآیند تصمیم‌سازی، تصمیم‌گیری و حکمرانی شهری را نیز عملاً با خود فراهم و محقق نمایند. همچنین امکان بازبینی تعریف گونه و

¹ Liu

² Teitz

³ Mainstream Approach

⁴ Planning Theory

⁵ Exogenous theories

⁶ Verma

تجدیدنظر در تعریف ماهیت برنامه‌ریزی نیز علاوه بر خروجی‌ها و فرآیندهای برنامه‌ریزی به کمک نگرش نهادگرایانه مقدور می‌باشد. به‌طور نمونه پتسی هیلی از اندیشمندان بنام حوزه برنامه‌ریزی کشور انگلستان معتقد است که فرآیند برنامه‌ریزی لزوماً سرتاسر دانش‌بنیان بوده بلکه یک ماهیت انضمامی و آمیختگی با عمل را نیز در درون خود داشته و خصلت عمل‌گرایانه نیز گویای اثرپذیری برنامه‌ریزی از بافتار بوده و به‌واقع، برنامه‌ریزی ترکیبی از فعالیت و بافتار آن فعالیت‌ها با همدیگر بوده که هم تولید و هم بازتولید آن در یک چرخه مرکب و پیوسته با همدیگر روی می‌دهد (هیلی^۱، ۲۰۰۷: ۶۳).

تعاریف نهادها

اولین حوزه مهم و کلیدی در خصوص نهادها، تعریف نهاد یا نهادها و تعیین حدودمرزهای معنایی آن می‌باشد. برای پاسخ به این سؤال که نهاد چیست؟ نهادها کدام‌اند؟ و نهادها چه کار می‌کنند؟ بایستی در ابتدا به سمت تعریف پدیده یا موضوع رفت. باوجود اهمیت تعریف در تمامی موضوعات و مقولات علمی، تعریف نهادها در اکثر متون در دسترس دارای یک چارچوب واحد، ثابت و از پیش معینی نمی‌باشد. در این خصوص، بایستی توجه داشته که زمانی یک پدیده یا مقوله در حوزه تعاریف با چنین دشواری‌هایی روبرو است، علاوه بر سهل و ممتنع بودن، نشانگر وجود ظرافت هم در ابعاد معنایی و هم در ابعاد کاربردی آن موضوع نیز بوده که از این جهت می‌توان تا حدودی به ماهیت اولیه نهادها به شکل مقوله‌ای باز، گسترده، تعریف ناپذیر و متنوع نیز پی برد. داگلاس سی. نورث یکی از مشهورترین نهادگرایان با گرایش تاریخی است که در این زمینه صاحب‌نظر می‌باشد. از نظر نورث، نهادها مجموعه از قوانین، روش‌های اطاعت و هنجارهای رفتاری معنوی و اخلاقی تدوین‌شده در راستای پیشینه‌سازی ثروت و یا محدودسازی رفتاری هستند (نورث، ۱۳۷۹: ۱۲۹، ۲۳۳). نورث در همین زمینه از تعبیر بسیار شناخته‌شده‌ای بین نهادگرایان تحت عنوان «قوانین بازی» ذیل تعریف نهادها یاد می‌کند که این مجموعه قوانین بازی در واقع متضمن کننده قیودی هستند که از جانب نوع بشر، روابط متقابل انسان‌ها را با یکدیگر شکل می‌دهند (نورث، ۱۳۸۵: ۱۹). نورث در برداشت تاریخی خود از نهادها نیز از آن‌ها به‌عنوان کلید فهم تغییرات اجتماعی و نیز برساخت‌های ذهن انسانی یاد کرده که امکان پردازش اطلاعات را برای افراد مهیا می‌نماید (نورث ۱۳۸۵: ۱۶۹-۱۷۵).

ماهیت نهادها

نقش نهادها در زندگی اقتصادی انسان‌ها متنوع و متغیر می‌باشد (متوسلی، ۱۴۰۰: ۳۲۸). از این نظر، این پرسش که نهادها در عمل چه کار می‌کنند، ناظر بر شناخت ماهیت و ویژگی‌های انواع نهادها می‌باشد این ویژگی‌ها در امتداد پیچیدگی‌های تعاریف نهادها قرار دارد. برخی از مهم‌ترین این موارد شامل این موارد می‌باشند. نخستین خصلت اصلی نهادها، کنش‌سازی و ایجاد چارچوب‌هایی برای کنش‌سازی یا کنشگری به‌صورت جمعی اعم از محدودیت در کنش و یا بسط در کنش می‌باشد که به معنای تنظیم‌کنندگی روابط رفتاری در امور زندگی روزمره و یا مواردی کلیدی همانند هزینه‌های مبادلات است. کامونز از اندیشمندان نونهادگرا در این زمینه معتقد است که نهادها؛ ابزارهایی برای ایجاد کنش جمعی در جهت کنترل و یا آزادسازی بسط کنش‌های فردی هستند (کامونز، ۱۳۸۹: ۱۸۵). از این نظر، نهادها دارای نقشی نظارت‌کننده، سازمان دهنده رفتارها و عملکردها بوده و هم‌زمان قابلیت اعمال محدودیت رفتاری را نیز داشته و در شکل‌گیری ساختار انگیزشی افراد نیز مؤثر هستند (عسگری، ۱۳۹۹: ۲۸۷، ۲۹۲). روند تولد و تحول نهادها عموماً خلق‌الساعه نبوده، خود به خود و بی‌نظم شکل نگرفته و بلکه محصول ادراک مردم به معنای عام از ارزش‌ها و فرصت‌های نشأت گرفته در طول تاریخ و سازوکارهای تصمیم‌گیری مختلف در سطح اجتماع است (نورث، ۱۳۷۹: ۲۴، ۱۱۴). این نهادها تغییرات ماهیتی ساده‌ای نداشته و در عوض ماهیت نهادها پیچیده هست (عسگری، ۱۳۹۹: ۲۹۱)، تغییراتی سریع و آنی نداشته و معمولاً تغییرات نهادها، زمانمند، دارای روند و غالباً تدریجی می‌باشد (نورث، ۱۳۸۵: ۱۱۴). ویژگی دیگر، قابلیت جریان‌سازی و قابلیت ربط بخشی به مجموعه تحولات ناظر بر یک پدیده در طول زمان است که از این نظر؛ این نهادها و نه اجزای اساسی سازنده یک جامعه هستند که کارکردهای جامعه را بر عهده دارند (رئیس دانا، ۱۳۸۳: ۲۷). نهادها همچنین بافتارمند و فرآیند محور هستند که بر میزان اثرپذیری، اثرگذاری و اثربخشی آن‌ها کاملاً مؤثر است و بر این اساس نهادها قابلیت کارآمدی و یا غیر کارآمدی پیدا کرده که با ماهیت ارزیابی آن‌ها در ارتباط است.

¹ Healey

انواع نهادها

در این حوزه نیز همانند تعاریف نهادها البته دسته‌بندی‌های منظم و از پیش تعریف‌شده و آماده‌ای از قبل در دسترس نبوده و محققان مختلف از دیدگاه‌های خود به این کار پرداخته‌اند. ویلیامسون^۱ بر مبنای نظرات نورث یک دسته‌بندی چند سطحی از نهادها در این زمینه دارد که دارای نوآوری و زمینه کاربردی است. در این سطح‌بندی، نهادها در سطح ساختارهای اجتماعی، نهادهای مربوط به حوزه قواعد بازی، نهادهای مربوط به اصل بازی و نهادهای مربوط به مکانیسم‌های تخصیص مشاهده می‌شوند.

جدول ۲

طبقه نهادها بر اساس سطح سلسله مراتبی ویلیامسون

ردیف	سطح طبقه‌بندی	نمونه نهادها	میزان تغییرات	اثرات
۱	نهادهای حوزه ساختار جامعه	شامل نهادهای غیررسمی، همانند سنت‌ها، هنجارها، رسوم، عرف‌ها و عدالت اجتماعی	تغییرات طولانی‌مدت و تغییرات کوتاه‌مدت بر اثر شوک‌ها و بحران	تعیین‌کننده شیوه‌های رفتاری افراد و خود هدایت‌گری جامعه
۲	حوزه قواعد بازی	قوانین رسمی، قوانین حقوق مالکیت و قضایی	نسبتاً طولانی‌مدت	تعیین‌کننده محیط نهادی کلان
۳	حوزه اصول بازی	تعیین نوع ساختار حکمروایی، قراردادها	میان‌مدت	تعیین‌کننده ساختار سازمان‌ها
۴	نهادهای حوزه مکانیسم تخصیص	چگونگی تخصیص منابع مثل کنترل جریان سرمایه، رژیم‌های تجاری، امنیت اجتماعی	کوتاه‌مدت و مداوم	تعیین‌کننده نوع مشوق‌ها، چگونگی اشتغال، قیمت‌گذاری

منبع: (ویلیامسون، ۲۰۰۰: ۵۹۷)

منطق تبیین

نگرش نهادی در نوع تحلیل و تبیین خود عموماً میل به انتخاب موضوعات پیچیده داشته (هاجسون، ۱۳۸۹: ۴۱۹) که در آن الگوی جامع تحلیلی - تبیینی (نورث، ۱۳۷۹: ۷۶، ۱۹۱)، کل‌نگری و جامع‌نگری (عسگری، ۱۳۹۹: ۲۹۶) محبوبیت استفاده و کاربرد بیشتری به نسبت دیدگاه‌های جزء گرا یا جزءنگر میکروسکوپی دارند. به همین دلیل است که رونمایی در منطق تبیین دستگاه تبیین نهادگرایی جایگاه والایی داشته و در کنار شناخت انواع رخدادها و کنش‌ها، موقعیت‌یابی آن‌ها در روند و ارتباطات و نیز کانون‌های تغییر طی شده حائز اهمیت در الگویابی نهادی و فهم موضوع مورد مطالعه است (نورث، ۱۳۷۹: ۱۸) (رئیس دانا، ۱۳۸۳: ۳۲۲-۳۲۱). نهادگرایی همچنین در تحلیل و تبیین‌های خود از تحلیل‌های سطحی رایج فراتر رفته و به کمک ربط و فهم موضوعات در متن و بطن آن پدیده، نیروهای پنهان و نیز نیروهای عظیم پشت‌صحنه و محرک پدیده‌ها را در تیررس فرآیند تبیین خود قرار می‌دهد (نورث، ۱۳۷۹: ۱۸۶) (همیلتون، ۱۳۸۹: ۲۶۳-۲۶۴). به همین دلیل است که نوع تحلیل و تبیین در موضوعات پیچیده موردعلاقه نهادگرایان با این رویه نیازمند فرارفتن از دیسپلین‌های تکرار شده‌ای بوده و تحلیل‌ها به‌طور آشکار بین‌رشته‌ای است و در آن کشف بینش‌ها از دانش‌های هم‌خانواده یا مجاور نیز در آن صورت می‌پذیرد (هاجسون، ۱۳۸۹: ۳۳۰-۴۳۱) (متوسلی، ۱۴۰۰: ۳۷۲).

دیدگاه‌ها و رویکردهای تحلیلی در مدیریت بلایا

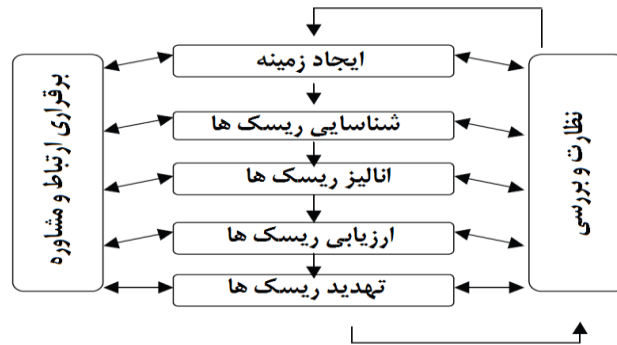
در زمان‌های عادی و غیرعادی همانند شرایط بحرانی و اضطراری و در پدیده‌ها و بلایایی نظیر سیلاب، امکان رجوع به اشکال مختلفی از مدیریت پدیده در دو هرگونه از شرایط عادی و غیرعادی وجود دارد. تحلیل‌ها در هر کدام از این شرایط در دستگاه‌های فکری و تحلیلی مختلف به موازات شکل‌گیری الگوهای جدید تحلیلی با نقد همراه بوده و از این‌رو الگوهای جایگزین تحلیلی مکمل همواره برای تحلیل‌های مدیریتی در مسیر دانش شکل گرفته است. بر این مینا می‌توان از دو رویکرد عمده و محبوب «فرآیند محور^۲» و «نهادی محور^۳» در این زمینه سخن به میان آورد. رویکردهای فرآیند محور یکی از دیدگاه‌های کلاسیک تحلیل در حوزه مدیریت خط‌مشی و تصمیم‌گیری‌های حوزه عمومی و رویکردهای نهادی به‌عنوان جریان غالب در این حوزه شناخته می‌شود.

1 Williamson

2 Process-Oriented

3 Institutional Oriented

ابعاد تحلیلی در رویکردهای فرآیندی همسو و ناظر بر ماهیت نوع دگرگونی نهادها و نقش آفرینی و کارکرد آنها است. از جمله امتیازات غالب و برجسته رویکردهای تحلیلی فرآیند محور، فراروی از نگاه‌های جزئی به موضوعات و پدیده‌های مختلف، عدم نگاه مطلق به خطی اندیشی در علم، برداشت‌های کل گرایانه از پدیده‌ها، تقسیم‌بندی فرآیند به اجزاء مختلف سلسله مراتبی، خوانش‌های سیستمی و امکان ارائه تجزیه و تحلیل‌های سیستم محور است (کوونتز^۱، ۲۰۰۳: ۱) (ساباتیر^۲، ۲۰۰۷: ۶).

شکل ۲. روند مدیریت خطرپذیری استرالیا - نیوزیلند
برگرفته از: هندمر و داور، ۲۰۰۷: ۹۹

علیرغم این موضوع، رویکردهای فرآیندی دارای نقایصی از منظر نوع نگاه و نوع بینش در تحلیل نیز می‌باشد که مشخصاً می‌توان به تأکیدات کانونی تحلیل از پدیده بر مبنای وضع موجود پدیده، کم‌توجهی به چالش‌های استقرار و عملکرد یک سیستم در وضع موجود، و دیده نشدن مجموعه روابط موجود عناصر سازنده یک پدیده در کنار یکدیگر و لایه‌های احتمالی چندگانه و متعدد حضور عناصر و بازیگران در یک سیستم (ساباتیر، ۲۰۰۷: ۷) و عدم پرداخت به مجموعه متغیرهای مکنون و پنهان در عملکرد یک پدیده یا یک سیستم (کوونتز، ۲۰۰۳: ۱-۲) استناد داشت.

ماحصل این چند نقیصه در کنار هم، عدم امکان نگاه از بیرون به یک پدیده، امکان خطا در ارزیابی‌ها و عدم مشاهده مجموعه متغیرهای برون‌زای دخیل در عملکرد پدیده و عدم جستجو برای جایگزین‌ها در نحوه چیدمان مجموعه عناصر و ارتباطات آنها در کنار یکدیگر است. در حوزه مدیریت بحران استفاده از رویکردهای فرآیندی نظیر فرآیندهای مدیریت خطرپذیری، باوجود تقویت رویکردهای گسترده‌تر؛ به‌خودی‌خود، چارچوب‌بندی چندگانه مسئله را تقویت نمی‌کنند، گرچه می‌توانند آنها را در خود جای دهند (هندمر و داور، ۲۰۰۷: ۸۶). بر این اساس، روی‌آوری به رهیافت‌های جدید تحلیلی همانند رویکردهای نوین نهادی در کنار رویکردهای فرآیندی می‌تواند در مدیریت بهینه یک سیستم بسیار مؤثر واقع باشد که این جهت‌گیری‌ها به این سمت از دهه‌های ۱۹۸۰ میلادی به بعد- نیز در تئوری‌های مدیریت عمومی و حوزه‌های تصمیم‌گیری از جمله حوزه «کالاهای مشاع»^۳ شکل گرفته (ساباتیر، ۲۰۰۷: ۸-۱۰) و از این‌رو مدیران بحران بسیار علاقه‌مند به شناخت و به‌کارگیری این مجموعه از ظرفیت‌های نهفته در رویکردهای نهادی هستند.

پیشینه پژوهش

به‌طور کلی حجم مقالات در حوزه نهادگرایی به نسبت دیگر ابعاد و حوزه‌های مختلف برنامه‌ریزی و توسعه شهری در ایران اندک می‌باشد ولی در سال‌های اخیر توجه بیشتری به مقوله نهادگرایی و ارتباطات مشترک آن با بدنه دانش شهرداری (ابعاد شهری و ابعاد منطقه‌ای) صورت گرفته که در ادامه به تعدادی از آنها اشاره می‌گردد.

فرجی راد، کاظمیان، رکن‌الدین افتخاری (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «آسیب‌شناسی سیاست‌های توسعه منطقه‌ای در ایران از دیدگاه رویکرد نهادی» از الزامات شناخت عمیق ناپایداری‌ها و عدم توازن توسعه و نیز لزوم روی‌آوری به رویکردهای نوینی همانند رویکرد نهادگرایی توسعه منطقه‌ای سخن به میان آورده‌اند. محققان در آن پژوهش؛ چرایی شکست سیاست‌های توسعه و تداوم

¹ Koontz

² Sabatier

³ Common-poll Resources

نابرابری‌های منطقه‌ای در ایران را دنبال نموده و ضمن برشمردن نارسایی‌هایی همانند عدم شناخت ظرفیت‌های اجتماعی، اقتصادی و محیطی محلی و منطقه‌ای، عدم تقویت رهبری منطقه‌ای، عدم طراحی سیاست‌های مبتنی بر شرایط محلی، مدیریت محلی و منطقه‌ای و عدم مشارکت عوامل منطقه‌ای؛ بر مجموعه دلایل نهادی نظیر کاستی در تعریف مشخص از منطقه و توسعه منطقه‌ای، وجود ساختارهای متمرکز تصمیم‌گیری و اجرایی، بی‌توجهی به روش‌های نوین توسعه منطقه‌ای همچون توسعه دانش، ارتقاء یادگیری، توسعه اقتصاد اجتماعی و کارآفرینی در سطح محلی و در نهایت فراهم نشدن بسترهای مناسب برای حکمروایی منطقه‌ای تأکید نموده‌اند.

شرف زادگان و ملک پور اصل (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «نگرشی نهادی به برنامه‌ریزی توسعه درون‌زای منطقه‌ای»، چپستی توسعه درون‌زا و شناسایی مسیرهای دستیابی به رهیافتی نوین در این حوزه را مورد توجه قرار داده و برآمدهای آن را با چگونگی الزام‌های به‌کارگیری رهیافت نهادی پیوند داده‌اند. محققان در آن پژوهش از «توسعه درون‌زای منطقه‌ای»، با عنوان پدیده‌ای پیچیده و چندبعدی و نیازمند توجه به دو جنبه کمی و کیفی یاد کرده‌اند و محاسن به‌کارگیری رهیافت نهادی در مسیر دستیابی به توسعه درون‌زا را با مصادیقی همانند گسترش تعامل‌های دولت و افراد، روابط علی‌پایین به بالا، نظارت و کنترل مردم بر تصمیم‌های دولتی، پیشبرد سالم‌سازی اقتصاد، دوری از اقدام‌های رانت جویانه گروه‌های صاحب قدرت و گروه‌های وابسته به آنان و هدایت دولت به سمت سیاست‌های توسعه یکپارچه نام برده‌اند که همخوانی با اهداف توسعه درون‌زا دارد.

شرف زادگان و قانونی (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «تحلیل و گونه‌بندی نگرش نهادگرایانه در برنامه‌ریزی شهری» با تأکید بر اهمیت نهادگرایی در «برنامه‌ریزی» به‌عنوان یک «نهاد» بر لزوم شناخت بافتار و زمینه‌های نهادی تأکید داشته و با یک نگاه مروری-تحلیلی انواع نگرش‌های موجود در این زمینه را بررسی نموده‌اند. یافته‌های آن پژوهش ناظر بر شناخت سه سطحی از نگرش‌های نهادی در برنامه‌ریزی شهری در قالب یک گونه‌بندی به نام های نگرش شناختی، نگرش انتقادی و نگرش مبادله‌ای به همراه نظریات اندیشمندان پشتیبان آن است که به ترتیب با رویکردهای نهادگرایانه «جامعه‌شناختی» «تاریخی» و «انتخاب عقلانی» مطابقت دارد.

متوسلی، بیگی هرچگانی، فرمهینی فراهانی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «کاربرد نهادگرایی الینور استروم در برنامه‌ریزی توسعه» با انتخاب خانم الینور استروم به‌عنوان یک نظریه‌پرداز نهادگرا در حوزه توسعه و برنامه‌ریزی توسعه، نگرش و الگوی خاص وی در برنامه‌دهی توسعه یعنی چارچوب توسعه و تحلیل نهادی (IAD) و ارتباطات آن با دو مفهوم توسعه و برنامه‌ریزی بررسی نمودند و بر پیش‌فرض‌های مهم آن همانند عقلانیت محدود و نگرش چندمرکزی تأکید گردیده است. برآمد این بررسی ارائه ساختاری از برنامه‌ریزی است که در آن حکمرانی یا تدبیر امور در اجتماعات محلی به شکل غیرمتمرکز و ماحصل تعاملات اجتماعی متعامل با فرآیندهای یادگیری اجتماعی به‌جای تحلیل‌ها و رویکردهای قطعی بالا به پایین در نظام برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در امر خطیر توسعه است.

ملکی، ماجدی، زرآبادی در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل نقش رویکردهای شهری در پاسخ به تغییرات اقلیم با پژوهی: شهر تنکابن»، مقولات تغییرات اقلیم، رویکردهای شهر فشرده، شهرسازی آبی، شهر کربن خنثی، شهر انرژی تجدیدپذیر و شهرسازی بیوفیلیک را در کانون توجه قرار داده‌اند. بخش از قابلیت‌های آن پژوهش از جمله نقش «حفاظت از عارضه‌های آبی» و «مدیریت نواحی ساحلی در وقوع سیل» مستقیماً با مدیریت بلایای طبیعی از جمله مدیریت سیلاب‌های شهری در ارتباط مستقیم می‌باشد. همچنین، یافته‌های آن پژوهش کیفی گویای آن است که در میان یازده قابلیت بیوفیلیکی شناسایی شده و پاسخگو به تغییرات اقلیم در شهر تنکابن دو قابلیت «حفاظت از فضای سبز و جنگلهای شهری» و «برنامه‌های سبزشهری» بیشترین تأثیر را در پاسخ به تغییرات اقلیمی به ویژه وقوع سیل دارند و از این نظر بهره‌مندی از قابلیت‌های رویکرد شهر بیوفیلیک نقش موثری در جهت مقابله با تغییرات اقلیمی در شهرهای ساحلی شمال ایران داشته و بر نقش پیشگیرانه آن در کاهش پدیده گرمایش و بروز سیل تأکید گردیده است (ملکی و همکاران، ۱۴۰۰).

سایر پژوهش‌های داخلی نیز در این زمینه ماهیتی کاربردی داشته و رویکردهای ارزیابی نهاد محور در حوزه‌های مختلفی همانند سنجش نقش ظرفیت نهادی در ارتقای تاب‌آوری شهری (حشمتی جدید و همکاران، ۱۳۹۹) سنجش ظرفیت نهادی توسعه شهری دانش‌بنیان (دهقانی و همکاران، ۱۴۰۰) و یا سنجش تاب‌آوری اقتصادی و نهادی در برابر بلایایی همانند سیلاب‌های شهری (حاتمی نژاد و همکاران، ۱۴۰۰) و نظایر آن در آن در حوزه مدیریت بحران و مدیریت بلایا و سوانح طبیعی به چشم می‌خورد.

همچنین مقالات نظری در حوزه مدیریت بحران و مدیریت بلایا و سوانح طبیعی و رهیافت‌های نظری ناظر بر آن بسیار اندک می‌باشند.

در ادامه به چند نمونه از پژوهش‌های خارجی لاتین هم راستا با عنوان و اهداف پژوهش در راستای مدیریت بحران‌های طبیعی و سیلاب‌های شهری نیز استناد می‌گردد.

آسترید مولنولد^۱ و آروین ون بورن^۲ در مقاله ای با عنوان «خطرپذیری سیلاب و تاب‌آوری در هلند، در جستجوی یک رویکرد حکمرانی سازگار»؛ ریسک‌پذیری سیلاب‌ها در شهرهای در کشور هلند را از منظر تاریخی و حکمرانی شهری مورد توجه قرار داده‌اند. پژوهشگران به کمک روش کیفی، تکنیک مصاحبه و تحلیل گسترده اسناد و استقرارسازی چارچوب اندازه‌گیری الینور اوستروم (IAD)؛ قواعد نهادی سنتی حاکم در این کشور را مطالعه و ارزیابی نموده‌اند. بر مبنای نتایج مطالعه؛ نویسندگان از لزوم روی‌آوری به رویکردهای نوین پویایی حکمرانی سیلاب به جای اتکاء به رویکردهای ایستای سنتی سخن گفته و بر نهادسازی مبتنی بر انعطاف‌پذیری و سازگاری در ترتیبات حکمرانی تأکید داشته‌اند. بر این اساس، رویکرد جدید هلندی‌ها مبنی بر ارائه یک رویکرد چند مرکزی و سازگار با عنوان «ایمنی چندلایه» حکمرانی با ویژگی‌هایی نظیر گسترش شبکه بازیگران به جای اتکاء صرف به کارشناسان آب و دیدی باز به جای تعریفی بسته و رام شده از مدیریت و حکمرانی سیلاب‌ها در شهر است (مولنولد و ون بورن^۳، ۲۰۱۹).

کورنیه ویتاله^۴ و ساندر میجرینک^۵ در مقاله ای با عنوان «سیاست خطرپذیری سیلاب، یک بررسی طولی نهادی از تداوم و تغییر»، روند تغییرات سیاستگذاری در حوزه حکمرانی و مدیریت سیلاب‌ها را در کشور ایتالیا در بازه زمانی مابین سالهای ۱۹۵۲ الی ۲۰۲۰ میلادی بررسی نموده‌اند. پژوهشگران به منظور ارزیابی کیفی روند سیاستگذاری در حوزه مدیریت آب‌های سطحی سیلابی از الگوی توسعه یافته چارچوب نهادی کلمنت (PIAD) استفاده نموده و به طور نظام مند مجموعه‌ای از عوامل متداخل گفتمانی، نهادی و بافتمان‌مند را در این زمینه در کنار هم تحلیل نموده‌اند. نتایج آن پژوهش، گویای هم‌پیوندی نظام حکمرانی و مدیریت سیلاب در کشور ایتالیا با الگوهای کلان برنامه‌ریزی و دولت محوری به ویژه با نقش استقرار تجهیزات و تاسیسات فیزیکی حفاظتی از سیلاب برای کاهش بلایا بوده و علی‌رغم شوک‌ها و مشوق‌های اتحادیه اروپا در این زمینه؛ موانعی همانند تمرکز گرایی در برنامه‌ریزی و نگرش‌های جانبدارانه به روند تغییرات نهادی در این کشور در طی بازه مورد مطالعه مشهود بوده است (ویتاله و میجرینک^۶، ۲۰۲۱).

بهنام قاسم زاده، زهراسادات سعیده زرابادی، حمید ماجدی، مصطفی بهزادفر، عیوب شریفی در مقاله ای با عنوان «یک چارچوبی برای ارزیابی تاب‌آوری سیلاب شهری با تأکید بر ابعاد نهادی، اقتصادی و اجتماعی: یک مطالعه کیفی» موضوع مدیریت بلایا و مقوله سیلاب‌های اقلیم مینا را به موازات پدیده در حال گسترش تغییرات اقلیمی در کانون توجه قرار داده‌اند و از خطرات آن برای شهرهای بزرگ کشوری همانند ایران سخن به مان آورده‌اند. رویکرد آن پژوهش ارائه یک چارچوب ارزیابانه به کمک تکنیک مصاحبه نیمه ساختاریافته و کدگذاری مقولات استخراجی و دسته‌بندی آن‌ها در قالب چارچوب معرفی شده است. چارچوب شناسایی شده دارای سه موضوع محوری اجتماعی، اقتصادی و نظام‌مندی، ۱۵ مقوله و ۲۵۳ کد اولیه بوده که ساختار چارچوب کارشناسی محور معرفی شده را شکل داده است. بر مبنای ساختار پیشنهادی ریزعناصری همانند مشارکت، اعتماد، نگرش، همبستگی، منابع، توانمندسازی، انعطاف‌پذیری، اعتبار، نظارت، ارتباطات، قوانین، تخصص و تحقیق با یکدیگر بخشی از این ساختار مرکب چندضلعی ارزیابانه تاب‌آوری سیلاب‌های اقلیم مینا را نشان می‌دهند. تاب‌آوری در برابر سیل در آن پژوهش به شکلی چندضلعی و چندمولفه‌ای تدوین شده که با سایر چارچوب‌های ارزیابانه مشابه نیز سنخیت داشته و می‌تواند به عنوان مبنایی برای سنجش سیاست‌های موجود و نیز سیاست‌گذاری‌های چندسطحی در حوه مدیریت سیلاب‌ها در شهرها موثر باشد (قاسم زاده، زرابادی، ماجدی، بهزادفر و شریفی^۷، ۲۰۲۱).

1 Astrid Molenveld

2 Arwin van Buuren

3 Molenveld & van Buuren

4 Corinne Vitale

5 Sander Meijerink

6 Vitale & Meijerink

7 Ghasemzadeh, Zarabadi, Majedi, Behzadfar, Sharifi

آبوران؛ ژینگو فان، لی ژو و چن گانگ ژانگ در مقاله ای با عنوان محوری «حکمرایی بلایای زمین محور بر طبق چارچوب IAD» موضوع را به کمک سه نمونه موردی در کشور چین مورد بررسی قرار داده اند. نویسندگان به کمک چارچوب کیفی «توسعه و تحلیل نهادی» نحوه مدیریت روزانه بلایای زمین محور و دلایل الگوهای عمل کننده آن را مورد توجه قرار داده و عوامل موثر بر آن چیدمان را شناسایی نموده اند. براساس نتایج چیدمان مدیریت بلایای زمین محور از نظر سطح مقیاس بندی و سلسله مراتبی رویکردی از بالا به پایین داشته و نهادهای عمومی بازیگران کانونی آن می باشند که دولت در آن نقش تغییر دهنده شرایط را ایفا می نماید. ابعاد مکمل این رویکرد نیز فناوری، توجه به حرفه و ابعاد مهندسی و ماتریس های تکه شده ارتباطی بین کنشگران در سطح محلی است. به علاوه، پژوهشگران از لزوم انتقال از جهت گیری متمرکز بر بلایا به سمت مدیریت مردم محور بلایا، جانشینی تداوم به جای عدم تداوم و تنوع به جای یک جانبه گرایی در الگوی کلان حکمرایی بلایای زمین محور کشور چین تاکید داشته اند (ران، ژو و ژانگ¹، ۲۰۲۰).

بخش دیگری از پژوهش های در دسترس نیز ناظر بر ارتباط گیری بین نهادگرایی و نظریه برنامه ریزی (رستریو میث²، ۲۰۲۱) و توسعه ظرفیت ها و دامنه های آن ها با یکدیگر از جمله ارتباطات مابین برنامه ریزی ارتباطی و نهادگرایی (فریمپانگ بوماه³، ۲۰۲۲) می باشد که به صورت غیرمستقیم با اهداف این پژوهش در ارتباط می باشد و از تشریح آن صرف نظر شده است.

روش پژوهش

رویکرد روش شناسی این پژوهش از میان رویکردهای سه گانه کمی، کیفی و آمیخته (کرسول⁴، ۲۰۱۳: ۴-۵)، شکل کیفی است. روش عام گردآوری منابع پژوهش مبتنی بر مطالعات کتابخانه ای با جهت گیری بر خوانش متون نظری در حوزه مدیریت بحران ها و سوانح طبیعی از زاویه نگرش نهادگرایی است. از منظر بعد دانشی نیز، پژوهش از رویه های بین رشته ای به منظور انسجام بخشی و فهم حوزه اشتراکات نهادگرایی و مدیریت بلایا و سوانح طبیعی استفاده نموده است. تکنیک های خاص روش شناختی پژوهش نیز متکی بر روش پژوهش اسنادی⁵ و نیز تکنیک تحلیل ثانویه⁶ متون نظری در دسترس در حوزه دانشی یادشده است. رویکرد بیانی و صورت بندی یافته های پژوهش نیز ناظر بر اکتشاف خلأهای یادشده در حوزه قلمرو تحقیق با جهت گیری ارائه یک مدل مفهومی جدید همسو با قابلیت های تکنیک های خاص تحقیق در مفهوم سازی و استفاده از اسناد در این راستا به کمک بررسی، ارزیابی و طبقه بندی است.

یافته ها و بحث

یافته های استنباطی و استنتاجی از مجموعه متون مشترک حوزه نهادگرایی و مدیریت بحران در بلایا طبیعی را می توان مطابق با روش شناسی تشریح شده پژوهش در سه زیر بخش معرفی نمود.

الف- شبکه مفهومی نهادی

این مفهوم برگرفته از سلسله اجزاء مفاهیم تحلیل و تبیینی دستگاه فکری نهادگرایی است که به منظور تحلیل و تبیین پدیده های اجتماعی و تحلیل عرصه های تصمیم گیری در حوزه سیاست گذاری عمومی به صورت منفرد و یا مرکب قابلیت کاربرد دارند. استفاده از واژه شبکه در این پژوهش مؤکد عدم وجود یک مفهوم یا چند مورد مفهوم در این سلسله اجزاء مفاهیم تحلیل و تبیینی بوده و به نوعی نشانگر جامع بودن این تعداد مفاهیم و امکان قرارگیری آن ها در یک شبکه از مفاهیم تخصصی نهادگرایی است. در واقع، این شبکه برخوردار از یک نظام واژگان یا یک شبکه واژگان و به عبارتی یک شبکه زبانی مفهومی غنی است که به طور مشخص در زمان استفاده نهادها از ابزارها و سیاست ها یا دستور کار نهادی قویاً کاربرد دارد. عدم آشنایی با نظام واژگانی و عدم درک صحیح

¹ Ran, Fan, Zhou, Zhang

² Restrepo-Mieth

³ Frimpong Boamah

⁴ Creswell

⁵ Documentary Method

⁶ Secondary Analysis

از نحوه کارکرد و کاربست آن از یک سو عدم امکان فهم کامل رویکرد نهادگرایی را می‌تواند با خود به همراه داشته باشد و از سوی دیگر نیز امکان درک کامل سیاست‌ها، ابزارها و دستور کارهای نهادگرایان را سلب می‌نماید. بر این اساس، این شبکه مفهومی دارای تنوعی از مفاهیم تخصصی بوده که هر کدام به صورت موردی و یا به صورت ترکیب با یکدیگر زمینه‌ساز تحلیل و تبیین دستگاه‌های فکری نهادگرا می‌باشند و یا قابلیت کاربرد در ابزارها و سیاست‌ها یا دستور کار نهادی دارند. همچنین شبکه‌ای بودن مفاهیم نهادی قابل کاربرد در دستگاه‌های تحلیل یا تبیینی نهادگرایانه نمایشگر قابلیت‌های تجمعی این شبکه در تحلیل و تبیین پدیده‌هایی همانند مدیریت پیچیده و چند سطحی همانند سیلاب‌های شهری است (ارلیش^۱، ۲۰۰۷: ۴۶) (وگنر^۲، ۲۰۱۸: ۵). جدول زیر خوشه‌ای از این شبکه مفهومی نهادی قابل کاربرد در عرصه‌های سیاست‌گذاری و مدیریت بحران‌های طبیعی را نشان می‌دهد. بر اساس مفاهیم معرفی شده می‌توان این شبکه مفهومی را در دو زیر شبکه مفهومی نیز قرار داد. در این شبکه ده مورد نخست را «زیر شبکه اصلی نهادی» و زیر مفاهیم حول ظرفیت‌سازی نهادی را می‌توان «زیر شبکه فرعی نهادی» قلمداد نمود. شکل شماره ۲ نمایی گرافیکی از ظرفیت‌های این شبکه مفهومی را به صورت منسجم و گروهی نشان می‌دهد.

جدول ۳

خوشه شبکه مفهومی نهادی در مدیریت بلایای طبیعی

نام مفهوم	تعریف مفهوم	منابع قابل استناد
۱ محتوای نهادی	وجود تنوعی از انواع نهادهای مختلف از قوانین رسمی، قواعد تا هنجارهای عرفی	(فرجی و کاظمیان راد، ۱۳۹۱: ۱۰۰)
۲ سیستم نهادی	مجموعه روابط مابین مجموعه‌ای از نهادها و ارتباطات متقابل آن‌ها با یکدیگر	(فرجی و کاظمیان راد، ۱۳۹۱: ۱۰۰)
۳ چارچوب نهادی	شکل انتظام دهنده سیستم نهادی در نحوه استقرار و ساماندهی	(فرجی و کاظمیان راد، ۱۳۹۱: ۱۰۰)
۴ طراحی نهادی/ تغییرات نهادی	تعیین‌کننده نظام چینش و استقرار چارچوب نهادی	(الکساندر، ۲۰۰۵)، (نورث، ۱۳۷۹: ۲۳۷، ۱۸۷)
۵ محیط نهادی	محیط سازنده بالادستی چارچوب نهادی	(فرجی و کاظمیان راد، ۱۳۹۱: ۱۰۰)
۶ ساختار نهادی	سازوکار سازنده بالادستی چارچوب نهادی	(نورث، ۱۳۷۹: ۷۳)، (نورث، ۱۴۸۵: ۱۱۴) (متوسلی، ۱۴۰۰: ۳۲۱-۳۲۲)
۷ رژیم نهادی	ترکیبی از ساختار نهادی و محیط نهادی با یکدیگر	فرجی و کاظمیان راد، ۱۳۹۱: ۱۰۰
۸ ماتریس نهادی	تعیین‌کننده میزان فقر یا غنای نهادی با برخورداری از سطحی معین انعطاف‌پذیری یا انعطاف‌ناپذیری	(نورث، ۱۳۹۸)، (متوسلی، ۱۴۰۰: ۳۸)
۹ ضخامت نهادی	تعیین‌کننده میزان فقر یا غنای نهادی با ویژگی انعطاف‌پذیری	(هتزی و پانیش ^۳ ، ۲۰۰۱)
۱۰ ظرفیت‌سازی نهادی	ابزارها و دستور کارهای نهادگرایی در انواع طرح‌ریزی نهادی، تقویت‌کننده رژیم‌های نهادی و قابلیت‌های آن از جمله ضخامت نهادی شامل اجزاء تغذیه بخشی نظیر: یادگیری نهادی، انطباق و سازگاری نهادی، رهبری نهادی، دانش نهادی، شبکه نهادی، نوآوری نهادی، کیفیت و پویاسازی نهادی فرآیندها، تبادلات و ارتباطات نهادی، ترتیبات نهادی	(کوهن ^۴ ، ۱۹۹۴)، (هیلی ^۵ ، ۱۹۹۸)، (امین ^۶ ، ۱۳۷۸)، (گیس، جوناس، ریمر و اسپونر ^۷ ، ۲۰۰۱)، (ویلمز و بامرت ^۸ ، ۲۰۰۳)، (براون ^۹ ، ۲۰۰۸)

1 Erlich

2 Wegner

3 Stein

4 Henry & Pinch

5 Cohen

6 Healey

7 Amin

8 Gibbs, Jonas, Reimer, Spooner

9 Willems & Baumert

10 Brown

شکل شماره ۳. شبکه مفهومی نهادی در حوزه مدیریت بحران‌ها و بلایای طبیعی

ب- آسیب‌های نهادی

دومین زیرجزء از مدل مفهومی پژوهش ناظر بر استقرار هر سطح معینی از نهادسازی در عرصه‌های تصمیم‌گیری از جمله در حوزه مدیریت بحران‌ها و بلایای طبیعی است که توأم با آسیب از منظر ارزیابی و اجرا می‌باشد. این زیرجزء مدل، گویای وجود امکان هرگونه آسیب در طرح‌ریزی نهادی و ساختار سازی عملی نهادی می‌باشد. در آسیب‌پذیری نهادی تأکید بر آن است که آسیب‌پذیری در بلایای طبیعی؛ صرفاً متکی بر آسیب‌پذیری فردی یا فیزیکی محیط نبوده بلکه این آسیب‌ها به نهادهای محیطی نیز بستگی دارند. آسیب‌هایی که به نسبت آسیب‌های فردی یا فیزیکی کمتر محسوس بوده و دامنه‌ای از تمایل به پنهان‌شدگی نسبی را در درون خود دارند. بنابراین این زیر جزء مفهومی گویای عدم بستندگی نهادگرایی در چرخه مدیریت بحران به‌صرف استقرار انواع نهادهای رسمی تا غیررسمی بوده و در این میان این زیرمفهوم با مشخصه‌های ماهیتی از جمله پیامد محوری در نهادگرایی (راثرفورده، ۱۳۸۹: ۳۴۳، ۳۴۷) (نورث، ۱۳۸۵: ۲۵، ۹۱) سازگاری بالایی دارد. مشخصاً در حوزه سیلاب‌های شهری مصادیق کاربردی همانند «عدم وجود چارچوب‌های قانونی برای حمایت از آمادگی»، «ناکافی بودن پاسخ و تلاش‌های مربوط به بازسازی و اجرای آن‌ها»، «عدم رعایت استانداردهای سطح و کارایی هماهنگی و ارتباط بین فعالانی مسئول مدیریت بحران»، «ناکافی بودن میزان همکاری و آگاهی عمومی» و «ناکافی بودن مکانیسم‌های انتقال خطر در دسترس» و مقوله ناکارآمدی در برنامه‌ریزی کاربری اراضی علی‌رغم سطح معینی از استقرار نهادها در سطح برنامه‌ریزی خرد شهری و احتمال رخداد پدیده «اثر دیواره^۱» به جای «اثر انطباق^۲» و معکوس شدن نتایج کاربری زمین به شکل اعمال تشویق اجرای اقدامات سازه‌ای برای توسعه در مناطق حافظت شده به جای ایمنی (پاپاتوما-کوهل و تالر^۳، ۲۰۱۸: ۹۸، ۱۱۳) در این زمینه قابل استناد هستند. برای مصادیق موردی مفهومی در این زمینه نیز می‌توان حداقل به دو مورد از آسیب نهادی با عناوین «خلأهای نهادی» و «آسیب‌های نهادی» در مدیریت بلایای طبیعی همانند پدیده سیلاب‌های شهری استناد داشت. اگرچه خلأهای نهادی می‌توانند سهوی و ناشی از غفلت در نهادسازی مطلوب در یک سیستم پدیدار گردند، اما «دام‌های نهادی» به‌واسطه اتکاء زیاد به جایگاه نهادها و فراموشی ابعاد آسیب‌پذیری استقرار نهادها در یک سیستم ممکن است پدیدار گردند. جداول زیر به ترتیب تعاریف ناظر بر چیستی و مصادیقی از این دست از آسیب‌های نهادی را در حوزه سیلاب‌های شهری و مدیریت آن‌ها را نشان می‌دهد.

¹ Levee Effect

² Adaptation Effect

³ Papathoma-Köhle & Thaler

جدول ۴

تعاریف موجود از آسیب‌پذیری نهادی

ردیف	تعاریف	منبع
۱	تعریف‌شده بر اساس ظرفیت و تعهد موجود سازمانی یک ساختار برای کاهش آسیب‌پذیری جامعه و دستیابی به بازسازی مناسب از یک رویداد فاجعه‌بار	(پل ^۱ ، ۲۰۱۱)
۲	آسیب‌پذیری نهادی؛ ارتباط بین سیاست‌گذاری و اجرای آن را بیان می‌کند	(هیئت بین دولتی تغییرات آب و هوایی ^۲ ، ۲۰۱۲)
۳	آسیب‌پذیری نهادی مرتبط با تنظیمات فرهنگی و اجتماعی است که مسئولیت ارتباط با جامعه را داشته و نیز ظرفیت بازیابی و تطبیق خطرات آینده را نیز دارند	(فوکس ^۳ ، ۲۰۰۹)
۴	وجود و قدرت نهادی عیان نشده برای مقابله با بلایای طبیعی	(هوکر اینر ^۴ ، ۲۰۰۶)
۵	ترکیبی از نقاط ضعف موجود هدفمند و یا غیر هدفمند در نهادها که ظرفیت برای مقابله، مقاومت کردن، کنار آمدن و بازیابی از اثرات یک رویداد خطرناک را کاهش می‌دهد. این ضعف‌ها توسط مسائل اجتماعی و سیاسی تقویت شده و به آن‌ها شکل داده می‌شود و ممکن است ریشه در معایب چارچوب‌های قانونی و اجرای آن‌ها، ناکارآمدی در ارتباطات و فقدان حضور ذی‌نفعان مرتبط و عموم مردم و نیز کاستی‌های مکانیسم‌های موجود برای انتقال و برنامه‌ریزی ضعیف در کاربری زمین‌ها، داشته باشد.	(پاپاتوما-کوهل و تالر ^۵ ، ۲۰۱۸)

جدول ۵

مختصات و مصادیق خلأهای نهادی و زمینه‌های بالقوه آن

ردیف	تشریح خلأهای نهادی	زمینه رخداد و دامنه موضوعی
۱	تمرکز بر رویکردهای نجات و امداد در چرخه مدیریت بحران به‌جای تمرکز بر خطرپذیری، آسیب‌پذیری و جلوگیری از رخداد بلایا	ارتباطات مشترک مدیریت سیلاب با مدیریت بحران و چرخه آن
۲	فنی انگاشتن نظام مدیریت بحران و بی‌توجهی به گروه‌های آسیب‌پذیر اجتماعی	ارتباطات مشترک مقوله سیلاب با مقوله بحران
۳	توجه انگاری زیاد به مسائل سازه‌ای باوجود اطلاع از نقص پخش مجدد ریسک در این رویکرد به‌جای کاهش میزان ریسک	مدیریت درونی سیلاب‌های شهری
۴	غفلت‌ورزی از یکپارچه‌سازی برنامه‌ریزی برای سیلاب‌های شهری با چرخه برنامه‌ریزی‌های رایج در مناطق مستعد سیل	ارتباطات مشترک سیلاب‌ها با مقوله برنامه‌ریزی مدیریت درونی سیلاب‌های شهری
۵	غفلت‌ورزی از عنصر یادگیری (نهادی) در جهت ایجاد و نظارت بر تاب‌آوری اجتماعی و اکولوژیکی	مدیریت درونی سیلاب‌های شهری

منبع: (پل^۱، ۲۰۱۲، ۴۰۸)

1 Paul

2 IPCC

3 Fuchs

4 Hochrainer

5 Papathoma-Köhle & Thaler

6 Lebel

جدول ۶. مختصات و مصادیق دام‌های نهادی، زمینه‌های رخداد و مدیریتی آن
دام‌های نهادی، مصادیق، زمینه‌های بالقوه رخداد و زمینه‌های بالقوه مدیریتی آن

ردیف	نام دام	تشریح دام‌های نهادی	زمینه‌های رخداد	زمینه‌های مدیریتی
۱	بحران انگاری	تمرکز بر مرحله اضطراری در مرحله بحران به دلیل شرایط سیاسی و شرایط موجود در محو شدن ظرفیت نظارت بر منافع گروه‌ها در مرحله کاهش ریسک مابین رخدادها و وقایع مدیریت سیلاب	معیارهای شرایط اضطراری: تمرکز صرف بر سیستم‌های هشداردهنده و روی‌آوری بر مراحل نجات و امداد	کاهش خطر بحران و روی‌آوری به قابلیت دیدگاه‌های پیش واکتشی و فعال
۲	کنترل و حفاظت	تأکید بیش از حد بر کنترل جریان‌های آب، حذف عدم قطعیت در کارکردهای مدیریتی از طریق به‌کارگیری رویه‌های غیر منطقی توأم با پیامدهایی نظیر شکست راه‌حل‌ها و بی‌توجهی به پیامدها	تصور امید به ایده‌های حفاظت فیزیکی از سیلاب: روی‌آوری به ایده حفاظت از سیلاب‌ها با تأکید بر سرمایه‌گذاری روی زیرساخت سدها و دایک‌ها	تمرکز بر معیارهای غیر سازه‌ای و لزوم روی‌آوری به معیارهای نرم و تمرکز بر مناطق ویژه حساس به سیل
۳	بخشی انگاری	بخش‌بندی بوروکراتیک در قالب محور ناظر بر آن، وجود هماهنگی‌های ضعیف، عدم ظرفیت‌سازی نهادی و وجود خلأ در خدمات‌رسانی، کاهش نقش‌آفرینی در عمل و انتقال وعده به آینده	برنامه یکپارچه سازمانی: استناد به یکپارچه‌سازی صرف در بستر یک یا چند سازمان	مشارکت چند سطحی: لزوم روی‌آوری به فرآیندهای تعاملی و سطوح مختلف سیاست‌گذاری در عرصه‌های عمومی
۴	مقیاس بندی تعریف محور سیلاب	تمرکز محدود و کم‌عرض بر منابع و قابلیت‌های در یک سطح معین، نادیده انگاری منابع و چالش‌های مدیریت تقاطعات بین سطحی، دوری‌گزینی از خطرات سازمان محوری و ایجاد پیامدهایی نظیر مسئولیت‌ناپذیری بین سازمان‌ها و مقصر شناخته شدن یکدیگر	امنیت و مصونیت: توجه و تأکید بر سیل به‌عنوان یک بالا در سطح امنیت ملی و ضرورت‌های مصونیت بخشی سریع جامعه و یادگیری از آن	چند قطب‌گرایی: رجوع به مکانیسم‌های چند سطحی و ارجاع به هماهنگی‌های مطلوب در آن
۵	تصمیم‌سازی گروه‌های پرنفوذ	روی‌آوری به متخصصان و اتخاذ رویکردهای سازه‌ای و فنی برای حفاظت از نواحی برخوردار از دارایی‌های ارزشمند، بازتولید قدرت از طریق تنظیمات سازمانی و استقرار سیاست‌های گروه‌های پرنفوذ	ارزش‌های اقتصادی و مالی: اولویت‌دهی بالا به دارایی‌های ارزشمند و فعالیت‌های اقتصادی بالارزش مالی بالا	عدالت اجتماعی و روی‌آوری به نظر داشت گروه‌های آسیب‌پذیر و حاشیه اجتماع

منبع: (لبل و لبل^۱، ۲۰۱۷: ۲ و ۵)

ب- مدل‌های تحلیلی نهادی

سومین رکن از ارکان سه‌گانه مدل مفهومی پژوهش ناظر بر وجود مجموعه‌ای از مدل‌های تحلیلی نهادگرایانه ای است که در حوزه‌های کاربردی و سنجش‌گر نهادگرایانه و یا در عرصه‌های مدیریتی و تصمیم‌گیری نظیر مدیریت سوانح طبیعی بسیار نقش‌آفرین هستند. این مجموعه مدل‌ها در امتداد نقادی‌های صورت گرفته از رواج مدل‌های فرآیندی در عرصه تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری عمومی از جمله تأکید کامل بر وضع موجود استقرار پدیده به‌جای نقادی و نگاه بر آینده و بی‌توجهی به چالش‌های استقرار و عملکرد سیستم، دیده نشدن مجموعه روابط موجود عناصر سازنده یک پدیده در کنار یکدیگر و لایه‌های احتمالی چندگانه و متعدد حضور عناصر و بازیگران در یک سیستم (ساباتیر، ۲۰۰۷: ۷) و یا عدم پرداخت به مجموعه متغیرهای مکنون و پنهان (کتوز، ۲۰۰۳، ۱-۲) و عدم تقویت چارچوب‌بندی چندگانه مسئله در فرآیندهای مدیریت بلایا (هندمر و داورز، ۲۰۰۷: ۸۶) برآمده و مرتباً نیز در حال نقد و بسط و توسعه از جمله روی‌آوری به تئوری‌های مدیریتی عمومی در حوزه‌های تصمیم‌گیری همانند حوزه «کالا‌های مشاع» هستند. این مدل‌ها در صورت استفاده گروهی از شبکه نهادی و مولفه‌های مجاور تاثیرگذار؛ قالب «مدل جامع»

1 Lebel & Lebel

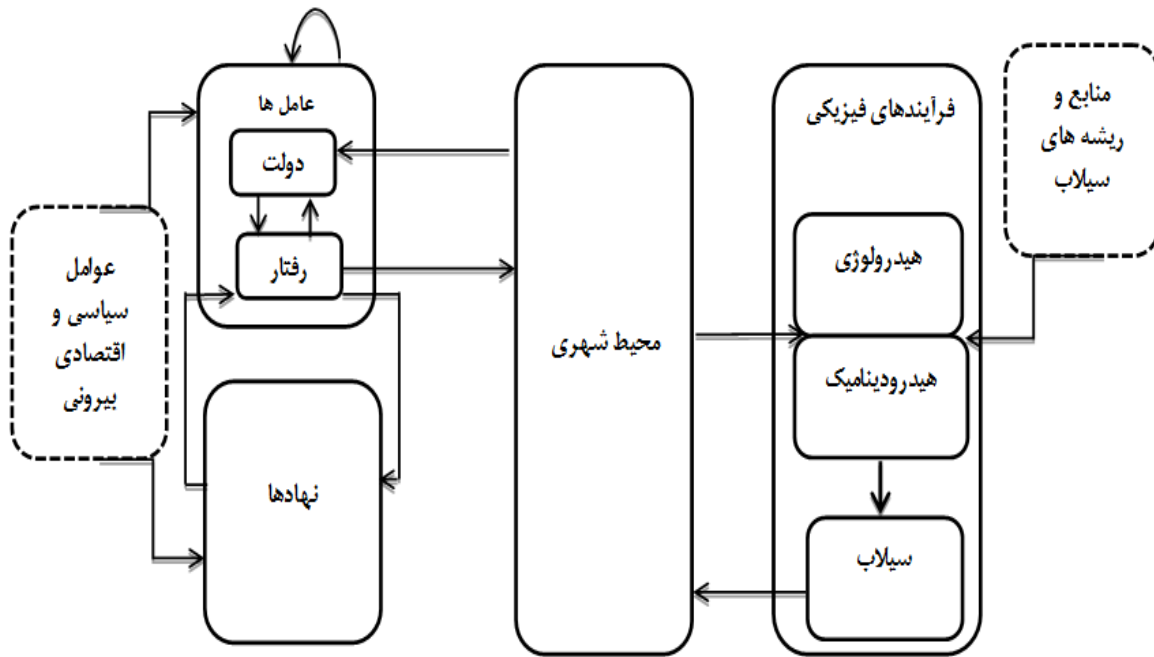
2 Handmer & Dovers

به خود گرفته و در صورت انتخاب موردی هر یک از عوامل یاد شده «مدل منفرد» محسوب و نام گذاری می گردد. لازم به ذکر است که نگاه تجمیعی به ظرفیت‌های این مدل‌ها نیز کمتر در بین متون داخل کشور مورد توجه قرار داشته و ارجاعات بیشتر به مدل‌های جامع و یکی از این مدل‌های جامع چندگانه یعنی مدل استروم بوده و در دسترس است. جدول و شکل‌های زیر به معرفی بیشتر این مجموعه مدل‌های تحلیلی نهادی اختصاص دارد.

جدول ۷

اجزاء کلیدی و کلان مدل‌های تحلیلی نهادی

ردیف	نوع مدل	نام اختصاری مدل	اجزاء کلیدی و کلان مدل
۱	جامع گرا	CLAIM	عوامل سیاسی و اقتصادی بیرونی، عامل‌ها، نهادها، محیط شهری، فرآیندهای فیزیکی، منابع و ریشه‌ها
۲	جامع گرا	IAD	عوامل بیرونی پایه، ناحیه کنش، الگوهای تعاملات، پیامدها و ارزیابی
۳	جامع گرا	PIAD	عوامل بیرونی پایه به همراه بافتارها و گفت‌وگوها، ناحیه کنش، الگوهای تعاملات، پیامدها و ارزیابی
۴	جامع گرا	SES	سیستم‌های منابع، واحدهای منابع، موقعیت‌های کنش، سیستم حکمرانی، بازیگران
۵	جامع گرا	CIS	شرایط پیش‌زمینه، پیامدها و اثرات، شبکه کانونی موقعیت‌های کنش

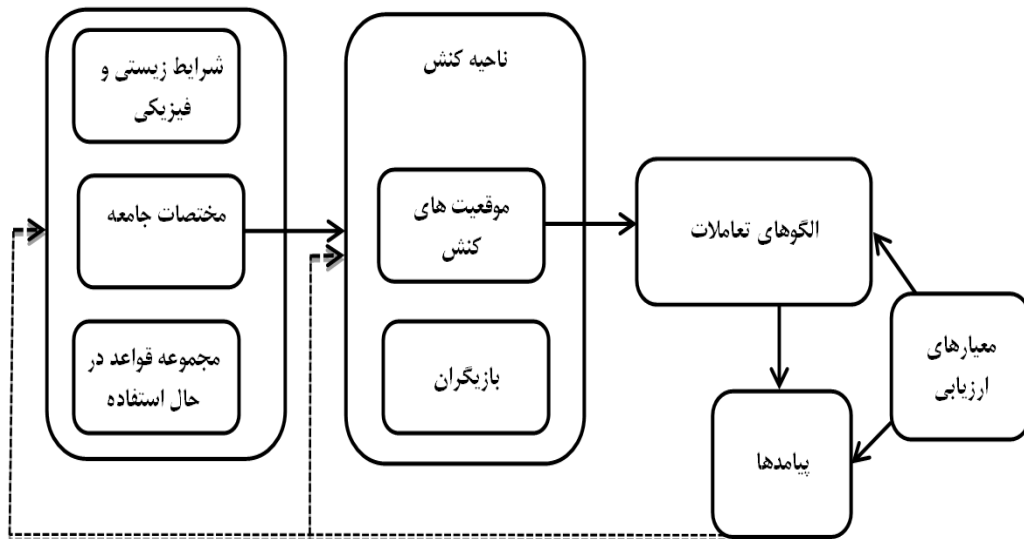

شکل ۴. چارچوب جامع نهادی عامل مبنای CLAIM

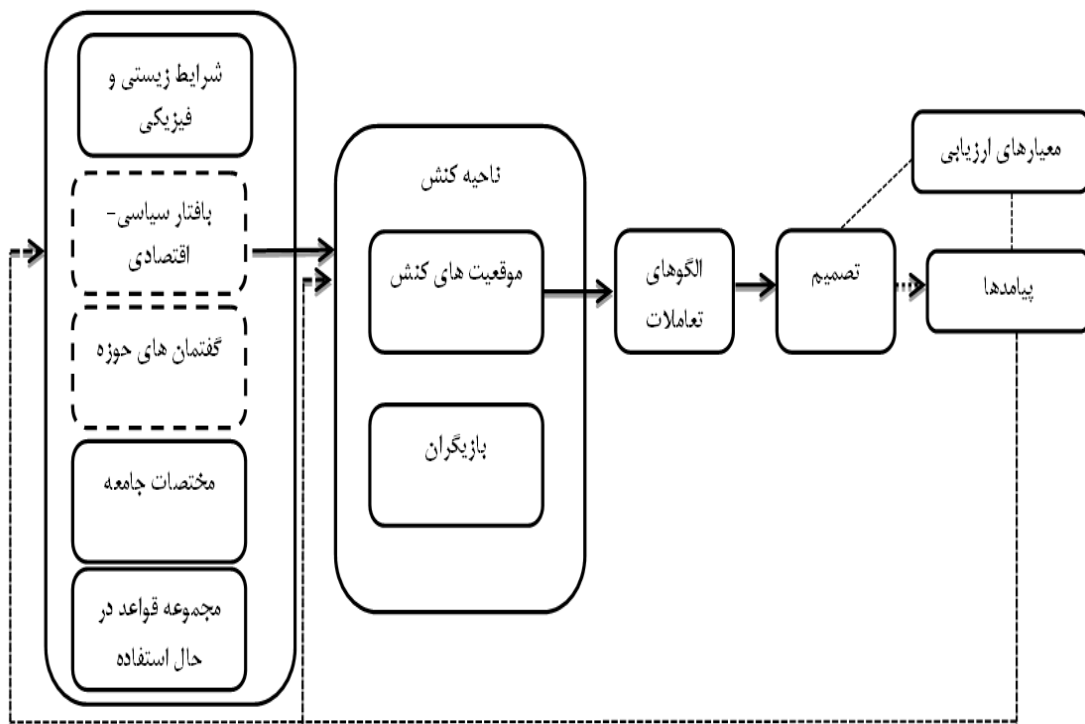
برگرفته از: آبهه، قربانی، نیکولیک، و جینوویک، سانشز^۱، ۲۰۱۶: ۴

1 Abebe, Ghorbani, Nikolic, Vojinovic, Sanchez

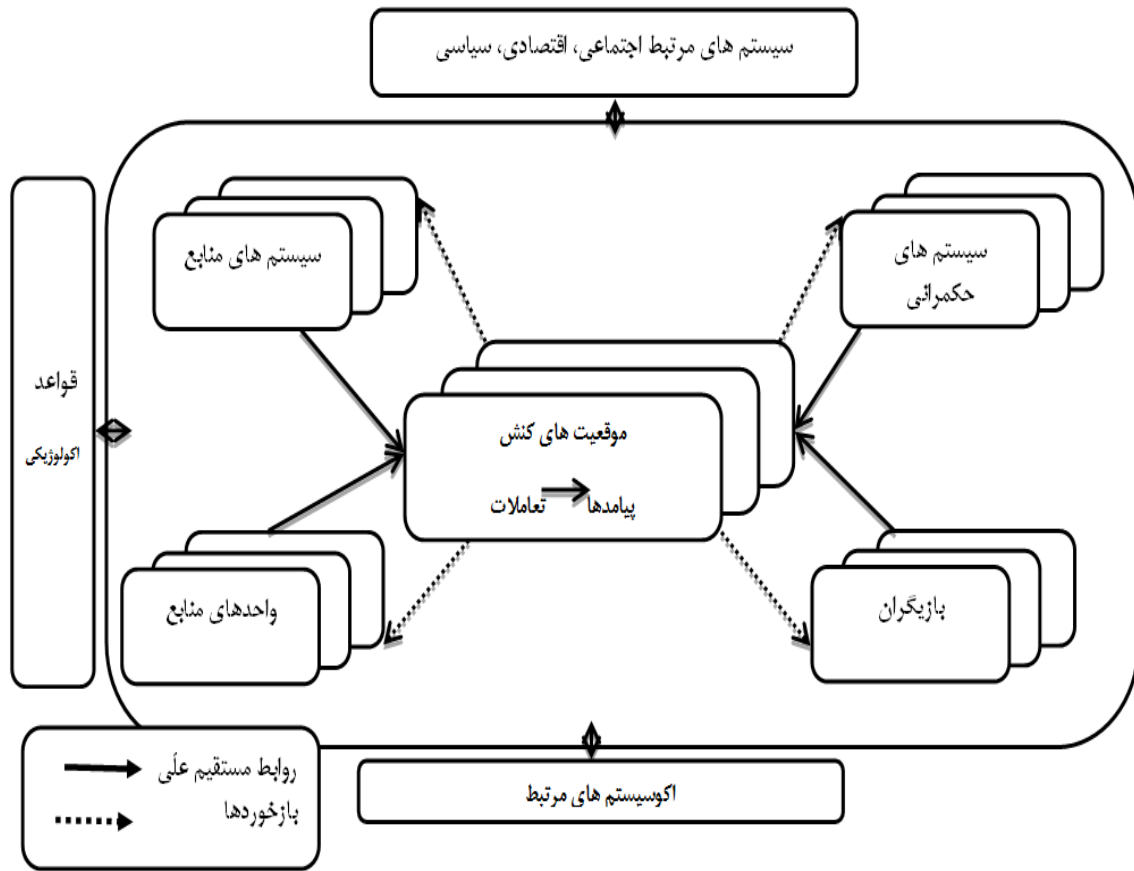
شکل ۵. چارچوب جامع IAD
برگرفته از: استروم، گاردنر، والکر، ۱۹۹۴، ۱

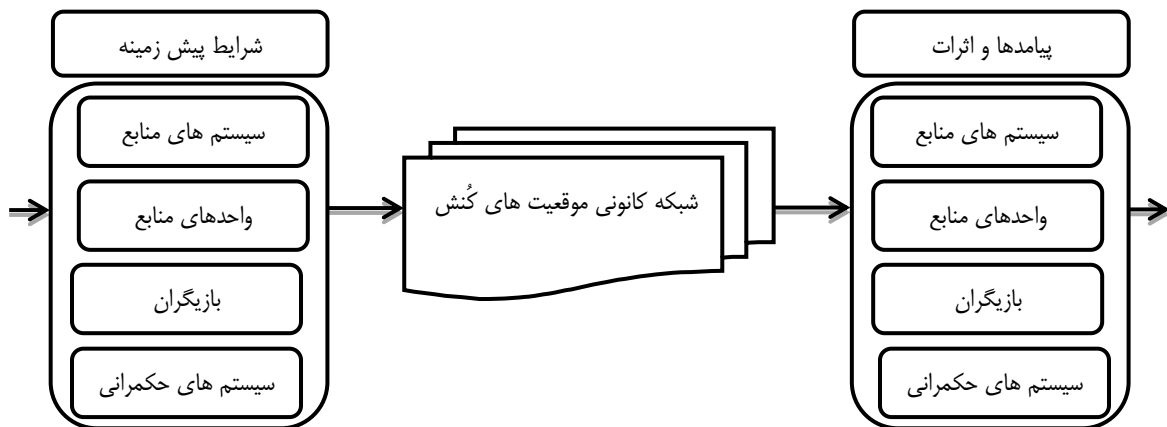
شکل ۶. چارچوب PIAD
برگرفته از: کلمنت^۲، ۲۰۱۰: ۱۳۹

¹ Ostrom, Gardner, Walker

² Clement

شکل ۷. چارچوب جامع SES
برگرفته از: کول، اپستین و ام سی گینیس^۱، ۲۰۱۹: ۷

شکل شماره ۸. چارچوب جامع ترکیب یافته CIS
برگرفته از: کول و همکاران، ۲۰۱۹: ۱۱

¹ Cole, Epstein, McGinnis

جمع بندی تحلیلی

برآمد تحلیلی و مرکب عناصر سه گانه مدل گویای آن است که مفهوم پردازی نهادی در حوزه مدیریت بلایا نیازمند قرائت های یکپارچه ای از مجموعه ظرفیت های موجود نهادگرایی چه به شکل نظری و چه شکل کاربردی در مجاورت با یکدیگر است. برداشت های منفرد و قرائت های تک ضلعی از پتانسیل های نهادگرایی در مدیریت بلایا همانند سنجش انواع ظرفیت های نهادی در انواع ساختارهای و سازمان های چندگانه درگیر در مقوله مدیریت اشتراکی بحران گویای ناکافی بودن نوع توجهات موجود به ظرفیت های مابین نهادگرایی به ویژه در زمان رخداد بحران ها و در زمان عمل است.

بر این اساس، از یک سو مدل معرفی شده پژوهش؛ پتانسیل های چندگانه نهادگرایی اشتراک یافته در بدنه دانش علوم اجتماعی را شناسایی نموده و در ادامه با آگاهی از رویکردهای انتقادی به رهیافت های انتقادی، موضوع عدم بسندگی به ساختارهای بستر ساز نهادی موجود را پیش کشیده و از لزوم آگاهی همزمان و مستمر از مجموعه ای از آسیب های نهادی و خلاء نهادی سخن به میان آورده است. مدل در زیربخش سوم از عناصر سه گانه پوشش دهنده خود؛ به موضوع شناخت از انواع چارچوب های ارزیابانه استقرار ترتیبات نهادی در بلایای طبیعی استناد نموده و ضمن معرفی انواع الگوهای ارزیابانه منفرد و جامع به پنج نمونه از چارچوب های در دسترس جامع در این حوزه اشاره نموده است. این مدل مشخصاً بر روی پدیده سیلاب و مدیریت آن تمرکز داشته که دارای ماهیت ویژه در بین بلایای طبیعی است.

بر اساس مستندات پژوهش؛ پدیده هایی همانند سیلاب ها و انواع آن در شهرها دارای ویژگی های چندگانه و چندضلعی پیش بینی ناپذیری بوده که الگوهای مطلوب آن نیازمند مدل های تحلیلی خاص و جامع نگر در این زمینه می باشد. بر این مبنای هر اندازه که ضخامت نظری نهادی این مدل ها بیشتر باشد؛ مدل قدرت پاسخگویی و تشریح نظری بیشتری از مجموعه عناصر نهادی درگیر شده در این پدیده را به مراتب بیان می نمایند و عملاً به قدرت و توان نظری مدل می افزاید.

فهم و کاربست این مدل مفهومی می تواند در بازخوانی تجارب اخیر سیل در ایران همانند سیل های ویرانگر سال ۱۳۹۸ خورشیدی نقشی بسزایی داشته باشد و با بکارگیری هر یک از این مجموعه مدل ها می توان از یک سو به بازاندیشی انتقادی کیفیت ساختارهای نهادی انواع سازمان های چندگانه درگیر در مدیریت بحران های طبیعی در مقیاس های مختلف ملی، منطقه ای و محلی و بازاندیشی در کیفیت مدیریت عوامل درونی و بیرونی بلایای طبیعی پیچیده ای نظیر سیلاب و از سوی دیگر به سنجش عملیاتی چارچوب محور و میدانی مجموعه ظرفیت های موجودی نهادی در شهرها به ویژه شهرهای رودخانه ای شمال کشور همانند «آق قلا» در استان گلستان و «نکا» در استان مازندران اقدام نمود.

پیشنهادها

- معرفی مدل پیشنهاد شده و برگزاری کارگاه های آموزشی نهاد محور مدیریت بلای طبیعی و مدیریت سیلاب های شهری در سطح دانشگاه ها به منظور ظرفیت سازی نهادی دانش
- برگزاری کارگاه های آموزشی نهاد محور و معرفی مدل در سطح سازمان های درگیر در مشارکت میدانی مدیریت بحران همانند سازمان مدیریت بحران در مقیاس استان های کشور و شهرداری ها در سطح محلی و استقرار سازی مدیریت دانش در حوزه بلایا در سطح ساختاری - سازمانی به منظور ارتقای عملکرد دستگاه های قانونی مجری مدیریت بحران در ایران
- سنجش کاربردی و عملیاتی کمیّت و کیفیت نهادسازی های موجود مدیریت بحران سیلاب در شهرهای کشور به ویژه در شهرهای رودخانه ای و شهرهای ساحلی
- سنجش های تطبیقی نهادگرایانه در حوزه مدیریت انواع بلایای طبیعی همانند سیلاب، زلزله، رانش زمین، طوفان ها و... به منظور انباشت دانش و درس آموزی از تجارب میدانی و عملی هر یک از شهرهای خطرپذیر کشوری و کاهش وابستگی به مسیرهای^۱ متعارف کنونی ناکارآمد مدیریت بلایا و سوانح طبیعی در ایران
- روی آوری به مدل های مرکب نهادی و شناختی در حوزه مدیریت بلایا و سیلاب به منظور ارتقاء تبیین پدیده و بلایای پیچیده ای همانند سیلاب های شهری

¹ Path-dependency

- تمرکز پژوهشگران آتی بر بلایای زمین محوری همانند زلزله و هم پیوندسازی زلزله با ظرفیت‌های نهادگرایی جدید به منظور تدوین مدل‌های جدید مشابه مفهومی چند لایه‌ای

نتیجه‌گیری

حوزه بحران و بلایای طبیعی یکی از حوزه‌های اساسی در عرصه تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری عمومی است که دارای هم پیوندی‌های قابل توجهی با نظام برنامه‌ریزی و مدیریت در شهرها به‌عنوان اصلی‌ترین و کانونی‌ترین نقطه سکونتگاهی عمده جمعیت کنونی جهان است. اهمیت این حوزه در لزوم استقرار پایداری و تاب‌آوری شهرها در قبل و بعد از رخداد بحران‌های طبیعی شهری است. بر این اساس، کارآیی و کارآمدی در این حوزه نیازمند استقرار اشکال جدیدتری از دانش در زمینه‌های مختلف نظری و کاربردی همانند توجه ویژه به کاربست‌های ابعاد نهادگرایی است. نهادگرایی هم‌اکنون علاوه بر شاخه‌ای مختلف علوم سیاسی و علوم اجتماعی؛ ردپای خود را به مباحث دانشی توسعه و نظریه برنامه‌ریزی باز کرده و با توجه به جوان بودن این ظهور؛ امکان گسترش موضوعی آن به حوزه مدیریت بلایا و سوانح طبیعی نیز قابل مشاهده است.

نگاهی بر مجموعه متون مشترک ابعاد نهادگرایی در حوزه مدیریت بحران نشان‌دهنده ظرفیت‌های قابل توجه این رویکرد مدیریتی پس از تجمیع و ایده پردازی در شکل‌دهی نوین نظام استقرار مدیریت بحران‌ها در حوزه بلایای طبیعی هم از بُعد نظری و هم از بُعد عملی است. علی‌رغم این مهم ظرفیت‌های شناخته‌شده این رویکرد در بین متون علمی خارجی و به‌ویژه متون منتشرشده داخلی بیشتر به‌صورت موردی، گزینشی و پراکنده مورداستفاده قرار گرفته و از این‌رو به‌نوعی شکافی علمی در این حوزه در جهت شناخت ظرفیت‌های تجمعی نهادگرایی در حوزه مدیریت بحران‌های طبیعی وجود دارد.

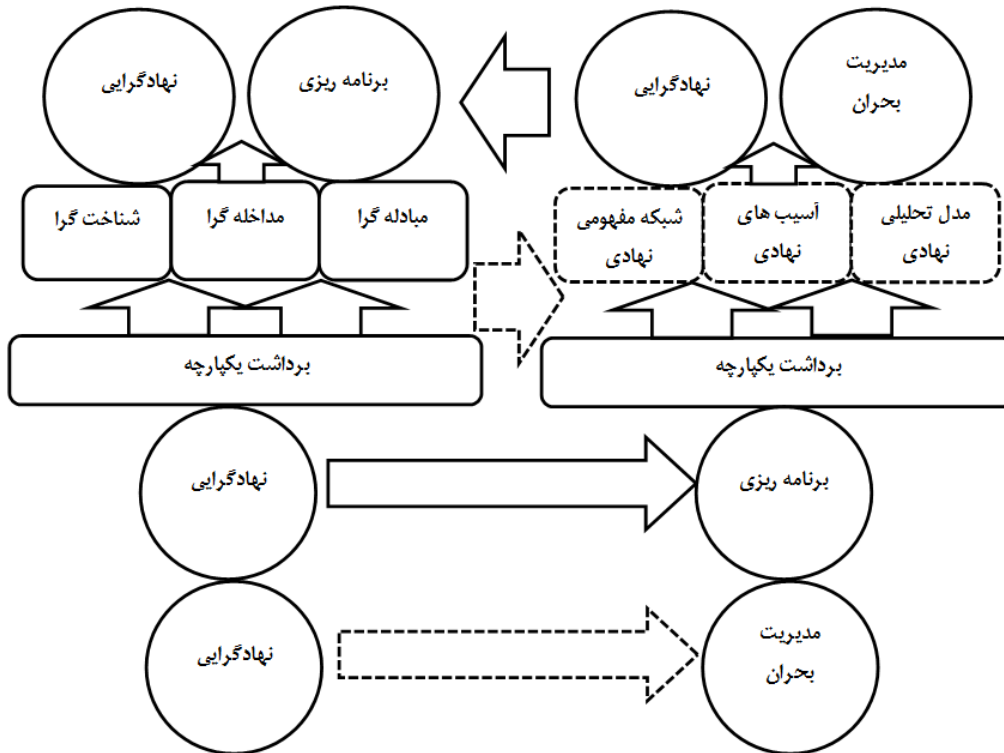
در این راستا، این پژوهش کیفی، به کمک متون نظری در دسترس و مطالعات کتابخانه‌ای طرح‌ریزی یک مدل فکری مفهومی نوین در حوزه اشتراکات نهادگرایی با حوزه وسیع مدیریت بلایای طبیعی را هدف پژوهش قرار داده و یک مدل جدید را معرفی نموده است. مدل تشریح شده دارای سه زیر جزء به نام‌های شبکه مفهومی نهادی، آسیب‌های نهادی و مدل‌های تحلیلی نهادی می‌باشد که با یکدیگر سه جزء مدل مفهومی پیشنهادشده را شکل می‌دهند. اگرچه این ارکان و زیرارکان‌های متعدد تشکیل‌دهنده مدل به‌نوعی در بین متون قبلی حوزه تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری نهادی در مدیریت بحران‌های طبیعی به‌نوعی حضور یا تکرار داشته، با این حال مدل قابلیت معرفی ظرفیت‌های تجمعی آن را مدنظر قرار داده و آن ظرفیت‌ها را به کمک روش پژوهش اسنادی و تحلیل‌های ثانویه؛ ارزیابی، طبقه‌بندی و مفهوم‌سازی نموده است.

مدل معرفی‌شده در وهله اول گویای ظرفیت‌های وسیع نهادگرایی در حوزه مدیریت بحران‌های طبیعی از جمله در بلایای طبیعی پیچیده‌ای همانند سیلاب‌های شهری و در وهله دوم نیز نشانگر قابلیت‌های عمیق نظری و کاربردی نهادگرایی در حوزه مدیریت سوانح طبیعی است و در وهله سوم، مدل گویای امکان هم‌افزایی مجدد ظرفیت‌ها و قابلیت‌های نهادگرایی در مدیریت بحران‌های طبیعی است. ظرفیت‌های وسیع نهادگرایی دارای طیفی از مفاهیم در قالب زیر شبکه‌های اصلی و زیر شبکه‌های فرعی است که از ظرفیت‌سازی نهادی می‌توان به‌عنوان یک زیر شبکه اصلی در این میان نام برد. هر سه جزء مدل در صورت شناخت نظری و به‌کارگیری عملی می‌تواند در کنار یکدیگر زمینه بازساخت نظری تجارب و درس آموخته‌های قبلی در کشور را در مواردی همانند تجربه سیلاب‌های مخرب سال ۱۳۹۸ خورشیدی و سیلاب‌های اخیر شهر تهران در سال ۱۴۰۱ خورشیدی را فراهم نماید و به‌موازات ضخامت تحلیل‌ها و تبیین‌های نهاد مینا در این زمینه؛ نکات غفلت و درس‌های نیاموخته شده دیگری را به برنامه ریزان، مدیران بحران و مسئولان محلی گوشزد و یادآوری نماید و موجبات تسریع در انباشت دانش را بیش از پیش فراهم آورد.

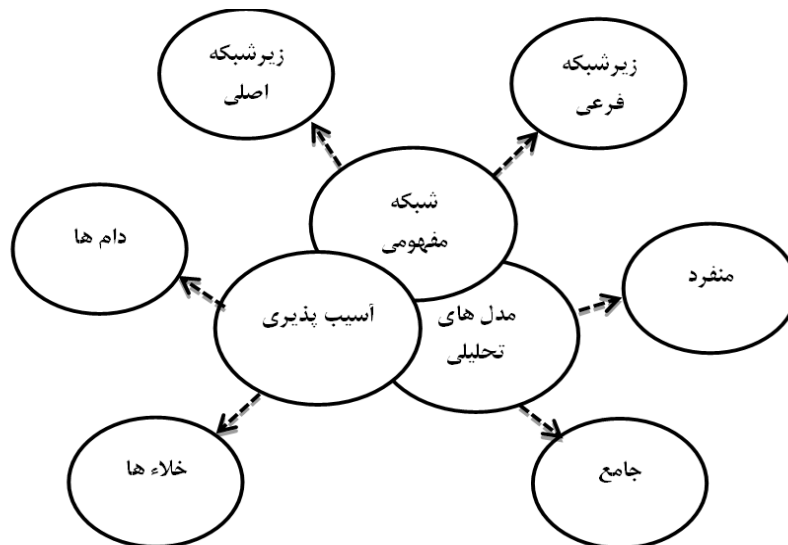
به‌طور مشخص در این زمینه می‌توان به مرکب‌سازی این مدل نهادگرا با دیگر حوزه‌های نزدیک به مدیریت بحران همانند مدیریت ریسک پرداخت و یا مدل را به کمک رویکردهای تمام خطر در مدیریت بحران عملیاتی نمود و عملاً مدل‌های ناظر بر چرخه استقرار مدیریت بحران‌های طبیعی را بهبود بخشید.

بر این مینا مدل نهادگرایی جدید معرفی‌شده در پژوهش‌های بنیادی و کاربردی قابلیت استفاده هم‌زمان داشته و در کنار تعمق ورزی بیشتر؛ امکان پیشرفت نظری و کاربردی بیشتری در هر دو حوزه علمی و اجرایی مدیریت بحران‌های طبیعی را فراهم می‌آورد.

یادآوری این نکته نیز به‌عنوان نکته پایانی خالی از لطف نیست که کارپایه‌های اولیه مدل‌های چارچوب‌های تحلیلی موجود مدل معرفی شده همگی برآمده از تحقیقات نظری و میدانی خارج از کشور بوده و از این نظر بدنه نظری دانش شهرسازی در ایران دچار نقص‌هایی جدی به‌ویژه از منظر قرار نگرفتن مرزهای دانش‌های مجاور در کنار یکدیگر است. امر خطیری که شاید بتوان با ارتقای نظری جایگاه «نظریه برنامه‌ریزی» در ایران و تقویت پژوهش‌های نظری بومی متعامل با آن، زمینه‌های امیدواری بیشتری را در این زمینه در سده پیش رو فراهم آورد و شکاف‌های ملموس موجود را بیش از پیش در سطح کشور پر نمود. شکل‌های شماره ۹ و ۱۰، نماهای دیگری از مدل نهادگرایی معرفی شده پژوهش در حوزه مدیریت بالایی طبیعی است.

شکل ۹. نمای مرکب جایگاه نهادگرایی در برنامه‌ریزی و مدیریت بحران

شکل ۱۰. نمای نه‌وجهی مدل مفهومی چند لایه‌ای پژوهش

منابع

- اردلان، داریوش، داودپور، زهره، زیاری، کرامت اله (۱۳۹۹). تحلیل ساختار تاب آوری نهادی برای گذار از مدیریت بحران به مدیریت شهری تاب آور در برابر زلزله، مطالعه موردی: شهر قزوین، نشریه مطالعات شهری، ۹ (۳۶): ۶۹-۸۴.
- تقدسی، رعنا، شریف زادگان، محمدحسین (۱۳۹۹). واکاوی جایگاه برنامه‌ریزی توسعه شهری مشارکتی و چالش‌های فراروی آن در اندیشه نهادگرا، نشریه دانش شهرداری، ۴ (۴): ۳۷-۶۲.
- حیدری نجات، علی (۱۳۹۸). دولت و مقابله با حوادث طبیعی در یک‌صد و ده سال گذشته، سیاست‌گذاری و مدیریت بحران در حوادث طبیعی از ۱۳۹۷-۱۲۸۷، تهران: یادداشت نو، چاپ اول.
- حاتمی نژاد، حسین، لطیفی، امید، فرهادی، ابراهیم، عباسی، مژگان (۱۴۰۰). تحلیلی بر تاب‌آوری اقتصادی و نهادی در برابر سیلاب مورد شناسی: محلات شهر ایزده، فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری- منطقه‌ای، ۱۱ (۴۰): ۱۳۱-۱۵۸.
- حشمتی جدید، مهدی، سلیمانی مهرنجانی، محمد، زنگانه، احمد، پریزادی، طاهر (۱۳۹۹). تبیین نقش ظرفیت نهادی در ارتقای تاب‌آوری شهری در بحران‌های زیست محیطی، نشریه سیاست دفاعی، ۲۸ (۱۱۱): ۱-۲۸.
- دهقانی، مصطفی، حقیقت نائینی، غلامرضا، زبردست، اسفندیار (۱۴۰۰). تحلیل ظرفیت نهادی توسعه شهری دانش بنیان اصفهان، نامه معماری و شهرداری، ۱۳ (۳۱): ۵-۲۲.
- رئیس دانا، فریبرز (۱۳۸۳). رویکرد و روش در اقتصاد، تهران: نشر آگاه، چاپ اول.
- راث‌فرورد، مالکوم (۱۳۸۹). "اقتصاد نهادی، گذشته و حال" در متوسلی، محمود، مشهودی احمد، محمود، نیکونستی، علی، سمیعی نسب، مصطفی. اقتصاد نهادی، پیشگامان نهادی که علم اقتصاد را متحول کردند، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق، چاپ اول.
- شریف زادگان، محمدحسین، ملک پور اصل، بهزاد (۱۳۹۴). نگرشی نهادی به برنامه‌ریزی توسعه درون‌زای منطقه‌ای، فصلنامه برنامه‌ریزی و بودجه، ۲۰ (۴): ۱۵۵-۱۸۴.
- شریف زادگان، محمد حسین، قانونی، حسین (۱۳۹۸). تحلیل و گونه‌بندی نگرش نهادگرایانه در برنامه‌ریزی شهری، نشریه هنرهای زیبا، ۲۴ (۲): ۱۸-۵.
- رفعیان، مجتبی، عسگری، علی، اجاللی، پرویز، (۱۳۹۹). نظریه برنامه‌ریزی، دیدگاه سنتی و جدید، تهران: نشر آگه، چاپ هشتم.
- فرجی راد، خدر، کاظمیان، غلامرضا (۱۳۹۱). توسعه محلی و منطقه‌ای از منظر رویکرد نهادی، تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی، چاپ اول.
- فرجی راد، خدر، کاظمیان، غلامرضا، رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا (۱۳۹۲). آسیب‌شناسی سیاست‌های توسعه منطقه‌ای در ایران از دیدگاه رویکرد نهادی، نشریه فرآیند مدیریت و توسعه، ۲۶ (۲): ۲۸-۵۸.
- قشقایی زاده، نسیم، مرادی، عباس، ملکیان، آرش، حلی ساز، ارشک، مهدوی، رسول (۱۳۹۷). چالش آب شهری و بررسی سناریوهای مدیریت رواناب های شهری، مطالعه موردی: بخشی از شهر بندرعباس، نشریه دانش شهرداری، ۲ (۳): ۷۱-۸۳.
- کامونز. جان. آر (۱۳۸۹). "اقتصاد نهادی" در متوسلی، محمود، مشهودی احمد، محمود، نیکونستی، علی، سمیعی نسب، مصطفی. اقتصاد نهادی، پیشگامان نهادی که علم اقتصاد را متحول کردند، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق، چاپ اول.
- گزارش ملی سیلاب‌ها (۱۳۹۸). گزارش ملی هیات ویژه سیلاب‌ها، جلد نهایی: روایت، تحلیل، درس آموخته‌ها و پیشنهادها.
- گیوه چی، سعید (۱۳۸۹). برنامه‌ریزی شهری به‌منظور پیشگیری و کاهش اثر سوانح، چاپ اول، تهران: موسسه موسسه آموزش عالی علمی - کاربردی هلال ایران.
- متوسلی، محمود (۱۴۰۰). توسعه اقتصادی، مفاهیم، مبانی نظری، رویکرد نهادگرایی و روش‌شناسی، تهران: انتشارات سمت، چاپ دوازدهم.
- متوسلی، محمود، بیگی هرچگانی، اسماعیل، فرمپینی فراهانی، بهراد (۱۳۹۹). کاربرد نهادگرایی الینور استروم در برنامه‌ریزی توسعه، فصلنامه پژوهش‌های برنامه و توسعه، ۱ (۳): ۱۱-۳۵.
- ملکی، سعید، آروین، محمود، بذرافکن، شهرام (۱۳۹۷). بررسی نقش الگوی حکمروایی خوب شهری در تحقق شهر تاب آور (مطالعه موردی: شهر اهواز)، نشریه دانش شهرداری، ۲ (۴): ۱-۱۸.
- ملکی، لادن، ماجدی، حمید، زرابادی، زهراسادات سعیده (۱۴۰۰). تحلیل نقش رویکردهای شهری در پاسخ به تغییرات اقلیم با پژوهی: شهر تنکابن، نشریه دانش شهرداری، ۵ (۱): ۱۴۷-۱۶۳.
- نایب، سعید (۱۳۹۵). ویژگی‌های تبیین در دستگاه نظری نهادگرایی جدید، نشریه اقتصاد تطبیقی، ۳ (۱): ۶۹-۹۱.
- نورث، داگلاس سی (۱۳۸۵). نهادها، تغییرات نهادی و عملکرد اقتصادی، ترجمه محمدرضا معینی، تهران: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، چاپ دوم.
- نورث، داگلاس سیسل (۱۳۷۹). ساختار دگرگونی در تاریخ اقتصادی، ترجمه غلامرضا آزادارمکی، تهران: نشر نی، چاپ اول.

نورث، داگلاس سیسل (۱۳۹۸). *فهم فرآیند تحول اقتصادی*، ترجمه میرسعید مهاجرانی، زهرا فرضی زاده، تهران: انتشارات نهادگرا، چاپ سوم. هاجسون، جفری. ام (۱۳۸۹). "جوهر اقتصاد نهادی چیست" در متوسلی، محمود، مشهودی احمد، محمود، نیکونستی، علی، سمیعی نسب، مصطفی. اقتصاد نهادی، پیشگامان نهادی که علم اقتصاد را متحول کردند، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق، چاپ اول. همیلتون، والتن (۱۳۸۹). "رویکرد نهادی به نظریه اقتصادی" در متوسلی، محمود، مشهودی احمد، محمود، نیکونستی، علی، سمیعی نسب، مصطفی. اقتصاد نهادی، پیشگامان نهادی که علم اقتصاد را متحول کردند، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق، چاپ . ویسی، فرید الله، احمدی، کیومرث (۱۳۹۸). *مدیریت جامع بحران با رویکردی جامعه محور و آینده نگر*، چاپ اول، تهران: شرکت چاپ و نشر بازرگانی.

References

- Abebe, Y. A., Ghorbani, A., Nikolic, I., Vojinovic, Z., & Sanchez, A. (2019). A coupled flood-agent-institution Modelling (CLAIM) framework for urban flood risk management. *Environ. Model. Softw.*, 111, 483-492.
- Albrechts, L. (2003). Reconstructing decision-making: Planning versus politics. *Planning theory*, 2(3), 249-268.
- Alexander, E. R. (1992). A transaction cost theory of planning. *Journal of the American Planning Association*, 58(2), 190-200.
- Alexander, E. R. (2005). Institutional transformation and planning: From institutionalization theory to institutional design. *Planning theory*, 4(3), 209-223.
- Amin, A. (1998). An institutional perspective on regional development. In *Economic Geography Research Group Seminar, 'Institutions and Governance (Vol. 3)*.
- Ardalan, D., Davoudpour, Z., & Ziari, K. (2020). Analysis of Institutional resilience structure for transition from crisis management to urban management resilience against earthquake (Case Study: Qazvin City). *Motaleate Shahri*, 9(36), 69-84. (In Persian)
- Baird, J. & R. Plummer. 2020. *Water Resilience: Management and Governance in Times of Change*. Springer Nature.
- Beauregard, R. (2022). The documents of re-zoning: planning aspirations in New York City. In *Regulation and Planning (pp. 15-26)*. Routledge.
- Bergsma, E. (2018). *From Flood Safety to Spatial Management: Expert-Policy Interactions in Dutch and US Flood Governance*. Cham: Springer.
- Brown, R. R. (2008). Local institutional development and organizational change for advancing sustainable urban water futures. *Environmental management*, 41(2), 221-233.
- Cheema, A. R., Mehmood, A., & Imran, M. (2016). Learning from the past: Analysis of disaster management structures, policies and institutions in Pakistan. *Disaster Prevention and Management*, 25(4), 449-463.
- Clement, F. (2010). Analysing decentralised natural resource governance: proposition for a "politicised" institutional analysis and development framework. *Policy Sciences*, 43(2), 129-156.
- Cohen, J. M. (1994). *Capacity building, methodology and the language of discourse in development studies*. Cambridge, Mass.: Harvard Institute for International Development.
- Cole, D., G. Epstein & M. McGinnis (2019). Combining the IAD and SES frameworks. *International Journal of the Commons*, 13, 1-32.
- Cole, D. H., Epstein, G., & McGinnis, M. D. (2014). Toward a New Institutional Analysis of Social-Ecological Systems (NIASES): Combining Elinor Ostrom's IAD and SES Frameworks. *Indiana legal studies research paper*, (299).
- Commons, J. R. (1389). "Institutional Economics", in *Compilation and Translation by Motevaseli, M., Mashoudi Ahmad, M., Niconesbati, A., Samii Nasab, M.* Institutional crisis, institutional pioneers who revolutionized economics", Tehran: Imam Sadegh University Press, first edition. (In Persian)
- De Bruijn, K. M., Green, C., Johnson, C., & McFadden, L. (2007). Evolving concepts in flood risk management: searching for a common language. In *Flood risk management in Europe (pp. 61-75)*. Springer, Dordrecht.
- Dehghani, M., Haghghatnaeini, G., & Zebardast, E. (2021). Institutional Capacity Analysis of Isfahan Knowledge-Based Urban Development. *Journal of Architecture and Urban Planning*, 13(31), 5-22. (In Persian)

- Emami, P. (2021). Rethinking Flood Risk Management. Unpublished PhD Thesis in Social and Ecological Sustainability (Water), University of Waterloo.
- Erlich, M. (2007). OSIRIS—an example of citizen-oriented technology development in the area of dissemination of information on flood risk management. In *Flood Risk Management in Europe* (pp. 43-60). Springer, Dordrecht.
- Faraji Rad, Kh. & Kazemian, Gh. (2011). Local and regional development from the perspective of institutional approach, Tehran: Academic Jahad Publishing Organization, first edition. (In Persian)
- Farajirad, K., Kazemian, G., & Rokneddin Eftekhari, A. (2013). Pathology of Regional Development Policies in Iran: An Institutional Approach. *Management and Development Process*, 26(2), 27-58. (In Persian)
- Frimpong Boamah, E. (2022). Planning as polycentric: Institutionalist lessons for communicative and collaborative planning in Global South contexts. *Planning Theory*, 14730952221115871.
- Fuchs, S. (2009). Susceptibility versus resilience to mountain hazards in Austria –Paradigms of vulnerability revisited. *Natural Hazards and Earth System Sciences* 9 (2), 337–52.
- Ghasemzadeh, B., Zarabadi, Z. S. S., Majedi, H., Behzadfar, M., & Sharifi, A. (2021). A framework for urban flood resilience assessment with emphasis on social, economic and institutional dimensions: A qualitative study. *Sustainability*, 13(14), 7852.
- Ghashghaezadeh, N., Moradi, A., Malekian, A., Holisaz, A., & Mahdavi, R. (2018). Urban Water Challenge and Urban Runoff Management Scenarios (Case study: Parts of Bandar Abbas City). *Urban Planning Knowledge*, 2(3), 71-83. (In Persian)
- Gibbs, D. C., Jonas, A. E., Reimer, S., & Spooner, D. J. (2001). Governance, institutional capacity and partnerships in local economic development: theoretical issues and empirical evidence from the Humber Sub-region. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 26(1), 103-119.
- Givehchi, Saeed (2009). Urban planning in order to prevent and reduce the effect of Crisis, first edition, Tehran: Hilal Institute of Higher Scientific and Applied Education of Iran. (In Persian)
- Hamilton, Walton (1389). "Institutional Approach to Economic Theory", in Compilation and Translation by Motevaseli, M., Mashoudi Ahmad, M., Niconesbati, A., Samii Nasab, M." Institutional crisis, institutional pioneers who revolutionized economics", Tehran: Imam Sadegh University Press, first edition. (In Persian)
- Handmer, J.; Dovers, S. (2007). *The Handbook of Disaster and Emergency Policies and Institutions*, Sterling: Earthscan.
- Hataminejad, H., Latifi, O., Farhadi, E., & Abbasi, M. (2021). An Analysis of Economic and Institutional Resilience Against Floods in Izeh Neighborhoods. *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 11(40), 131-158. (In Persian)
- Healey, P. (1998). Building institutional capacity through collaborative approaches to urban planning. *Environment and planning A*, 30 (9), 1531-1546.
- Healey, P. (2005). On the project of 'institutional transformation' in the planning field: Commentary on the contributions. *Planning Theory*, 4(3), 301-310.
- Healey, P (2007), *The New Institutionalism and the Transformative Goals of Planning*, In Niraj, Verma (ed). *Institutions and Planning*, Elsevier, New York.
- Henry, N., & Pinch, S. (2001). Neo-Marshallian nodes, institutional thickness, and Britain's 'Motor Sport Valley': thick or thin? *Environment and Planning A*, 33(7), 1169-1183.
- Heshmati Jadid, M., Soleimani Mehranjani, M., Zanganeh, A., Prizadi, T. (2019). Explaining the role of institutional capacity in promoting urban resilience in environmental crises, *Defense Policy Journal*, 28 (111): 1-28.(In Persian)
- Heydari Nejat, A .(2018). Government and coping with natural disasters in the past one hundred and ten years, policymaking and crisis management in natural disasters from 1397-1287, Tehran: New Note, first edition. (In Persian)
- Hilhorst, D. (2003). Unlocking disaster paradigms: an actor-oriented focus on disaster response. Abstract submitted for Session, 3.
- Hill, M. (2005). *The public policy processes*. Pearson Education Limited.
- Hochrainer, S. (2006). *Macroeconomic risk management against natural disasters: Analysis focused on governments in developing countries*. Wiesbaden: Deutscher Universitäts-Verlag.
- Hodgson, G. M .(2009). "What is the essence of institutional economics", in Compilation and Translation by Motevaseli, M., Mashoudi Ahmad, M., Niconesbati, A., Samii Nasab, M." Institutional crisis, institutional pioneers who revolutionized economics", Tehran: Imam Sadegh University Press, first edition. (In Persian)

- IPCC – Intergovernmental Panel on Climate Change (2012). Managing the risks of extreme events and disasters to advance climate change adaptation. A special report of Working Groups I and II of the intergovernmental panel on climate change. Cambridge: Cambridge University Press.
- Koontz, T. M. (2003). An introduction to the institutional analysis and development (IAD) framework for forest management research. *First Nations and Sustainable Forestry: Institutional Conditions for Success*.
- Koontz, T. M. (2003). An introduction to the institutional analysis and development (IAD) framework for forest management research. *First Nations and Sustainable Forestry: Institutional Conditions for Success*.
- Lebel, L. (2012). Assessing Institutional Capacities for Flood Disaster Risk Reduction.
- Lebel, L., & Lebel, P. (2017). Policy narratives help maintain institutional traps in the governance of floods in Thailand. *International journal of water resources development*, 34(4), 616-631.
- Liu, Y. (2013). "Foreword II", In Peijun Shi, Carlo Jaeger, Qian Ye (Eds). *Integrated Risk Governance Science Plan and Case Studies of Large-scale Disasters*, Shi, P., Jaeger, C., & Ye, Q. (Eds.). (2013). *Integrated risk governance: Science plan and case studies of large-scale disasters* (p. 243). London: Springer.
- Maleki, S., Ārvin, M., & Bazrafkan, S. (2019). The role of good urban governance in the realization of the resilient city (A case study of Ahwāz city). *Urban Planning Knowledge*, 2(4), 1-18. (In Persian)
- Maleki, L., Majedi, H., & Zarabadi, Z. S. S. (2021). Analyzing the Role of Urban Approaches in Response to Climate Changes with Emphasis on Biophilic Urbanism, A Case Study: Tonekabon City. *Urban Planning Knowledge*, 5(1), 147-163. (In Persian)
- McEntire, D. A. (2005). Emergency management theory: Issues, barriers, and recommendations for improvement. *Journal of Emergency Management*, 3(3): 44-54.
- Mohibbullah, M., Gain, A. K., & Ahsan, M. N. (2021). Examining local institutional networks for sustainable disaster management: Empirical evidence from the South-West coastal areas in Bangladesh. *Environmental Science & Policy*, 124, 433-440.
- Molenveld, A., & van Buuren, A. (2019). Flood risk and resilience in the Netherlands: In search of an adaptive governance approach. *Water*, 11(12), 2563.
- Moroni, S. (2010). An evolutionary theory of institutions and a dynamic approach to reform. *Planning Theory*, 9(4), 275-297.
- Motevaseli, Mahmoud. (1400). *Economic development, concepts, theoretical foundations, institutional approach and methodology*, Tehran: Samt Publications, 12th edition. (In Persian)
- Motvaseli, M., Beigi, E., & Farmahini Farahani, B. (2020). Application of Elinor Ostrom's Institutionalism in Development Planning. *Program and Development Research*, 1(3), 10-35. (In Persian)
- Naeb, S. (2016). The features of Explanation In the Theoretical System of Modern Institutionalism. *Journal of Iranian Economic Issues*, 3(1), 61-83. (In Persian)
- North, D.C (2000). *The structure of transformation in economic history*, translated by Gholamreza Azad eramaki, Tehran: Ney Publishing House, first edition. (In Persian)
- North, D. C. (2015). *Institutions, institutional changes and economic performance*, translated by Mohammad Reza Moini, Tehran: Organization of Management and Planning of the country, second edition (In Persian).
- North, D.C (2018). *Understanding the process of economic transformation*, translated by Mir Saeed Mohajerani, Zahra Farzizadeh, Tehran: Institutional Publications, third edition. (In Persian)
- National report of floods (2018). *The National Report of the Special Committee on Floods, the final volume: narration, analysis, lessons learned and Recommendations*. (In Persian)
- Ostrom, E. (2005). *Understanding institutional diversity*. Princeton university press
- Ostrom, E., Gardner, R., Walker, J., & Walker, J. (1994). *Rules, games, and common-pool resources*. University of Michigan press.
- Papathoma-Köhle, M. A. R. I. A., & Thaler, T. (2018). "Institutional vulnerability" In "Vulnerability And Resilience To Natural Hazards", SVEN FUCHS, THOMAS THALER (Eds)". (pp. 98-124). Cambridge: Cambridge University Press.
- Paul, B. K. (2011). *Environmental hazards and disasters—context, perspectives and management*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd.
- Peters, B. G. (2019). *Institutional theory in political science: The new institutionalism*. Edward Elgar Publishing.

- Putra, D. I., & Matsuyuki, M. (2019). Disaster management following decentralization in Indonesia: Regulation, institutional establishment, planning, and budgeting. *Journal of Disaster Research*, 14(1), 173-187.
- Rafiyani, M., Asgari, A., Ejjali, P., (2019). Planning theory, traditional and new perspectives, Tehran: Agah Publishing House, 8th edition. (In Persian)
- Ran, A., Fan, J., Zhou, L., & Zhang, C. (2020). Geo-Disaster Governance under the IAD Framework: The Case Study of Chongqing's Three Gorges Reservoir Region, China. *Sustainability*, 12(14), 5517.
- Raies Dana, F. (2004). Approach and method in economics, Tehran: Aghah publication, first edition. (In Persian)
- Restrepo-Mieth, A. (2023). Examining the Dynamics Between Formal and Informal Institutions in Progressive City Planning. *Urban Affairs Review*, 59(1), 99-132.
- Rutherford, Malcolm. (2009). "Institutional economics past and present", in Compilation and Translation by Motevaseli, M., Mashoudi Ahmad, M., Niconesbati, A., Samii Nasab, M. "Institutional crisis, institutional pioneers who revolutionized economics", Tehran: Imam Sadegh University Press, first edition. (In Persian)
- Sabatier, P. A. (2007). The need for better theories. In Theories of the policy process (pp. 3-17). Colorado: Westview Press.
- Salet, W. G. (2002). Evolving institutions: an international exploration into planning and law. *Journal of Planning Education and Research*, 22(1), 26-35.
- Sanyal, B. (2007). Déjà-vu. *Planning theory*, 6(3), 327-331.
- Sabatier, P. A. (2007). The need for better theories. In Theories of the policy process (pp. 3-17). Colorado: Westview Press.
- Schlager, E., Siddiki, S., & Cox, M. (2021). Methods for Analyzing Social Dilemmas and Institutional Arrangements within the Institutional Analysis and Development Framework. In Methods of the Policy Process (pp. 208-232). Routledge.
- Schumann, A. H., & Nijssen, D. (2011). Application of scenarios and multi-criteria decision-making tools in flood polder planning. In Flood risk assessment and management (pp. 249-275). Springer, Dordrecht.
- Sharifzadegan, M., & MalekpourAsl, B. (2016). An Institutional Approach to Local Endogenous Development Planning (in Persian). *The Journal of Planning and Budgeting*, 20(4), 155-184. (In Persian)
- Sharifzadegan, M. H., & Ghanouni, H. (2019). Analysis and Typology of Institutional Approach in Urban Planning. *Honar-Ha-Ye-Ziba: Memory Va ShahrSazi*, 24(2), 5-18. (In Persian)
- Sorensen, A. (2018). "New institutionalism and planning theory" In Gunder, M., Madanipour, A., & Watson, V. (Eds.). The Routledge handbook of planning theory. London: Routledge, pp:250-263.
- Stein, H. (2008), Beyond the World Bank Agenda - An Institutional Approach to Development, Chicago: University of Chicago Press.
- Waugh Jr, W. L. (2004). The "all-hazards" approach must be continued. *Journal of Emergency Management*, 2(1), 11-12.
- Taghaddosi, R., & Sharifzadegan, M. H. (2020). Investigating the Status of Participatory Urban Development Planning and its Challenges in the Institutional School of Thought. *Urban Planning Knowledge*, 4(4), 37-62. (In Persian)
- Teitz, M.B. (2007). Planning and the New Institutionalisms, In Verma, N., & Tiesdell, S. (Eds.). Institutions and planning, Current Research in Urban and Regional Studies. Elsevier, pp: 17-35.
- Veisi, F., Ahmadi, K. (2018). Comprehensive crisis management with a community-oriented and forward-looking approach, first edition, Tehran: Bazargani Publishing Company. (In Persian)
- Verma, N. (2007). "Institutions and Planning: An Analogical Inquiry", In Verma, N., & Tiesdell, S. (Eds.). Institutions and planning (Vol. 2). Elsevier.
- Verma, N., & Tiesdell, S. (Eds.). (2007). Institutions and planning, Current Research in Urban and Regional Studies. Elsevier.
- Vitale, C., & Meijerink, S. (2021). Flood risk policies in Italy: a longitudinal institutional analysis of continuity and change. *International Journal of Water Resources Development*, 1-25.
- Wegner, D.L. (2018). "Foreword", In "Managing Flood Risk, Innovative Approaches from Big Floodplain Rivers and Urban Streams", Anna Serra-Llobet, G. Mathias Kondolf, Kathleen Schaefer, Scott Nicholson

- Webster, C. J. (2009). Are some planning transactions intrinsically sovereign? *Journal of Planning Education and Research*, 28(4), 476-490.
- Serra-Llobet, A., Kondolf, G. M., Schaefer, K., & Nicholson, S. (Eds.). (2018). *Managing flood risk: innovative approaches from big floodplain rivers and urban streams*. Springer.
- Willems, S., & Baumert, K. (2003). Institutional capacity and climate actions. Paris: OECD.
- Zali, N., Molaei Hashjin, N., & Taghizadeh, S. (2022). Regional Planning Approach to Protect Surrounding Towns and Villages in the Event of Dam Break: Case Study of AchChay Dam (vol 52, pg 313, 2021). *Natural Hazards Review*, 23(1).
- Zhang, T. (2006). Planning theory as an institutional innovation: Diverse approaches and nonlinear trajectory of the evolution of planning theory. *City planning review*, 30(8), 9-18.
- Williamson, O. E. (2000). The new institutional economics: taking stock, looking ahead. *Journal of economic literature*, 38(3), 595-613.